

M. Tört. O.

694.

M. Tört. O.

694.

POËMATION

D E

S E C U N D A

LEGIONE VALACHICA

S U B

C A R O L O

BARONE

ENZENBERGIO.

MAGNO-VARADINI,

EXCUSUM IN OFFICINA TYPOGRAPHICA JOANNIS TICHY

1830.

Ad Auctorem.

Sustine pauca loqui *Vates* de nomine *Magne!*
Seu quia magni fis, seu quia magna facis.
Seu *Comes* es *Tannoli*, aut es *Cosimellius* una
Grammate converso, fallor utroque nihil.
Haec sunt *Antoni!* clarorum facta Virorum,
Ut suus occulto Nomine splendor eat.
Tu facis, ut referant totum decus omne per orbem
Samusidae, illustres Martis honore Viri,
Hoc quoque jure *Tibi* datur, ut *Te Auctore* Benigna
Hoc coepit melius nosse *Theresa* Genus.
Felices, quibus hos liceat retinere favores,
Et curis, *Princeps Magna*, subesse Tuis!
Ergo quoad Sacri florebunt culmina Pindi,
Romulidasque feres Rodna superba tuos!
Semper honos Operi, *Vati* quoque debitus una
Nomine jam gemino nobilitatus erit.
Quid moror? æternum monumentum prostet honoris
Quod cerni a tota Posteritate queat.
Hinc *Mars*, hinc *Vates* saxo visatur in illo
Sculptus, cuique Sago par Toga semper erat.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Canebat

Zacarias de Nenel.

Undique præruptis, qua Dacia vergit ad Arcton
Rupibus, et nigris adoperti culmina silvis
Aërium attollunt longo caput ordine montes,
Aemula quos inter, velut insuperabile vallum,
Imperia, et metam prudens natura locavit.
Arboreas hic nulla comas violare bipennis,
Nullaque mortalis vestigia figere gressus
Ausit adhuc, pedibus tantum loca trita ferarum.
Desilit ingenti summa de caute fragore,
Spumantesque ima secum sub valle volutat
Rivus aquas tenuis nondum formatus in amnem,
Samusium appellant. It pauper, saxaque lambens
Exiguos latices cupido passim aggerat alveô.
Ast, ubi præcipites saltus, et inhospita linqvens
Lustra, metalliferas Radnæ decurrit ad oras,
Jam robur capit usque novum, cornuque minaci
Torvus, et indomitis fertur rapidissimus undis.
Quis mala, quis clades, aut exitialia damna
Agrorum, pecorumque, atque insperata
Excidia, ac luctus, demersaque corpora narret,
Cum sua montanis turgescunt Littora nimbis?

Aggeribus tunc nulla fides; immanis aquarum
 Illuvies, medioque rotantia gurgite saxa,
 Avulsaeque alto montis de vertice quercus
 Cuncta trahunt secum, et campos populantur
 apertos.

Arcta quater senos, Radnae de nomine dicta
 Vallis alit pagos, quos magna parte, furenti
 Samusius praeter sinuosus labitur unda,
 Ast reliquos Clivi curvis anfractibus abdunt.
 Nec Cereri grata est regio, nec amica Lyaeo;
 Non equiti opportuna satis, minus apta
 quadrigis:

Injucunda oculis, scatebrisque referta dolosis:
 Montibus inde altis, hinc saevo oclusus
 ab amne,

Ullo qui nunquam passus se ponte domari,
 Saepe modo caret infelix alimenta parandi
 Incola, et, hostili velut obsidione, tenetur.

Has igitur prisca genti de stirpe Quiritum
 Romulidae terras habitant. Heu quanta nepotum
 Disparitas! quam vilescit venerabile nomen!
 Namque in maturam Imperio vergente ruinam
 Ingens Hunnorum Scythicis huc appulit oris
 Agmen, et adversae demum discrimine sortis
 Romani servile jugum subiere Coloni.

Opprimit hos victor, cogitque ad vilia quaeque;

Jamque greges Scythicos Romanus pastor
agebat,

Hunnicaque Ausonii ducebant plaustra bubulci
Longaque cum lingua vitiarunt tempora mores.

Ast fractæ, fatis tandem ad meliora reversis,
Incipiunt vires hominum revalescere, et ingens
Spes rutilat, rerumque novus modo nasci-
tur ordo.

Jamque dies aderat, cura quo provida Adulphi*
Foecundata, uno ter binas Dacia mater
Enixa est partu proles; informia primum,
Nulloque inter se connexa ligamine membra;
Artificis sed enim virtute, atque arte magistra
Egregii, in pulchram mox instaurata figuram,
Nam quotquot fuerant (dictu mirabile) massae
Ante rudes, totidem armatas retulere phalanges,
Finitimo Matrem quae tutarentur ab hoste.
Sic, ubi deformes ulla sine imagine foetus
Edidit, hos multo lingvæ solet ursa labore
In naturales effingere sedula vultus.

Ergo immortales ævum ut reddantur in omne,
Inventae Altrices teneris Legionibus aptae,
Tresve satæ Hunnorum claro de sanguine genti,
Romulidum tres sorte datæ, quarum altera ripis
Insita Samusii miro jam robore crescit.

* Adulphus Baro a Buccow.

Pandite nunc Heliconae Deae! vestroque
faventes

Magnarum Vati causas ostendite rerum:

Desidiam ut veterem exuerint, moresve feroces
Samusidae; ut facies mutata sit ipsa locorum,
Utque Ceres diro regnet bene juncta Gradivo,
Quartus inexpletis cum vix eat orbibus annus,
Tantane solerti concessa potentia dextrae?
Principio novitate rei, et fulgore corusco
Armorum percussi animi expavere, nec ultra
Spem superesse rati, et vana formidine coeci
Tristia degeneres agitabant mente Quirites
Arva inculta jacent, lætissima prata putrescunt,
Nec pecori accedit pastor, nec messor aristis,
Nullaque fit clausis de more frequentia Templis.
Quin etiam insana jam seditione frementes
Arma invisa manu, exosique insignia Martis
Projiciunt, pedibusque terunt, torvoque
minantur

Intuitu; at quorum major dementia menti,
Armentis, Natisque, ac quod fuga nocte silenti
Maturata sinit, nemoroso in monte receptis,
Odrysii subeunt contermina Regna Tiranni,
Quo ruitis, miseri? quas, stulti, quaeritis,
aut quas,
Multo passuri graviora, relinquitis aedes?

Arma lucrum, non damna ferunt: ne mu-
nera sortis

Temnite, propensis neu vos opponite fatis.
Sed veluti nimio cum febris aduritur aestu,
Atque ignem tota jam mente recepit edacem,
Delirans furit aegrotus, medicamque repellit
Indocilis dextram, et tantum nocitura requirit:
Haud aliter stimulis furialis Erynnios acti
Samusidae in praeceps, et deteriora trahuntur
Consilia. His promptam, plebis miserata
cadentis,

Aerumnis Regalis opem THERESIA misit,
Et CAROLUM afflictis jussit succurrere rebus.
Olli delatus celeres honor addidit alas;
Haud mora, jussa facit, patriasque Tyroli-
dis oras

Deserit, impavidusque capit Legionis habenas.
CAROLUS, exacto belli feralis agone,
Hoc peperit sibi jure decus; namque abdi-
ta primum

Summorum decreta Ducum, et molimina magna
Solers jussorum factor, fidusque minister
Adjutrice manu studuit protendere, at auctus
Nobiliore gradu, alipedem nactusque cohortem,
Quae vigil hostiles exploret cominus ausus,
Praevalidum ingenium, virtutisque omina rara

Prodigit ; hinc Procerum , atque Ducum
 studiosa voluntas,
 Hinc honor, hinc veteris condebita proemia facti.
 Illicet est CAROLI prima , atque potissima cura
 Militiae vigili scrutari mente Magistros ,
 Et quid quisque queat, quis sit cujusque gerendi
 Censendique modus , prudenti pendere lance.
 Utque hominum non unus amor , non finis
 et unus,

Cautior inque malum ruit hic , violentior ille ,
 Sic statuit quaque appositos statione Ministros,
 Qui placido nutans firment solamine vulgus,
 Utilia inducant , atque officientia pellant.
 Hæc ferme admonitu repetit præcepta diurno ;
 Hunc docet , hunc acuit , ciet hunc , hunc
 corripit , atque
 Multiplici metam sic tramite tendit ad unam.
 Obstupuere , novas mirantes undique formas,
 Romulidæ , atque ingens animo fiducia crevit.
 Jamque situ , et scabra rosus rubigine vomer
 Crebrior invertit terram , et splendescit ab usu,
 Multiplicatque pecus studio meliore resectum.
 Mox ignotus adhuc quæstus amor , atque laboris
 Vividus assurgit , stimulisque potentibus urgens
 Torporem fugat ingenitum , atque in foe-
 nore gaudet

Pauperie hinc dura , hinc turpi terrore soluti
 Connubiis juvenes indulgent , armaque nuper
 Matribus , innuptis , et detestata puellis ,
 Haud , hilari tractare , manu nova nupta recusat ,
 Pulchrior et sponsus castrensi in veste videtur .
 Quin et militiae capti genialis amore
 Conveniunt pueri , et fictis lætantur in armis ,
 Blæsaque non patriæ mutilantes verba loquelæ ,
 Imbelli studia exercent Mavortia dextra ,
 Densique incedunt , et ludicra proelia miscent ;
 At juvenes , quorum vegetæ stant corpore vires ,
 Veracis gaudent leges cognoscere Martis ,
 Atque operi incumbunt , artesque imitan-
 tur Avorum .

Bissenis etenim Legio distincta catervis ,
 Quarum quæque tribus , de more docenda ,
 Magistris

Tradita , solerti vigilis virtute Tribuni ,
 Militis omnigeno veteris jam munere præstat .
 Pulchra videre oculis , triplici cum se ordi-
 ne sistens

Late Acies campos operit numerosa patentes .
 Tunc ferrugineus , niveusque refulget amictus ,
 Quem rubeum frustatim intersecat orna-
 mentum ,

Plumeaque Hungarico candescit crista galero ;

Atque repercusso, laedentem lumina lucem
 Ignivomi dant sole tubi; latus ense recurvo
 Cingitur, immoto erecti stant pectore vultus.
 Nec mora: se partes convertens miles in omnes,
 Multiplices docta discriminat impiger usus
 Armorum dextra, simulati exordia belli.
 At cupiens hostem propiore lacescere pugna,
 Agglomerat sese, densumque coarctat in agmen,
 Tristiaque alternis minitatur damna manipulis.
 Vox tonat irritans, en praepete dextera nisu
 Arripiens ante ora tubum, parat ignibus amplam
 Mortiferis aperire viam, mox ocyor Euro
 Inclinans, subitas sulphur fatale favillas
 Concipit, horrisono coelum boat omne fragore.
 Ast ubi non dubiis patuit victoria signis,
 Hostilesque fugae jam terga dedere cohortes,
 Extemplo victrix lento titubantia passu
 Agmina persequitur Legio, alternisque manipuli
 Prosiliunt vicibus, probrosa que vulnera mittunt
 Si tamen hostiles, adversi crimine Martis,
 Aspectus vitare juvet, vestigia retro
 Improperata refert, faciemque animosa re-
 torquens
 Fulminat, et poenas ingenti foenore sumit.
 Talia venturae ficta sub imagine laudi
 Fundamenta locat soboles rediviva Quirini,

Et studio egregiis praeludit praecoce factis.
 His tamen haud CAROLI virtus operosa quiescit,
 Romuleisque Numae pacata laboribus addit
 Officia, et facinus mens perficit una duorum.
 Montibus in patriis genitus, nemorumque
 Indigena, atque hominum caetu prope dis-
 situs omni
 Accola Samusii, nativam fronte gerebat
 Barbariem, et vili, informique obtectus amictu
 Corpore sordebat toto, lateque tegebant
 Impexi faciem crines, obscaenaque menti
 Canities; animi sed enim, morumque pudenda
 Rusticitas, et cunctarum ignorantia rerum
 Squallorem longe clamydum superabat, et oris.
 Ingemuit, miserans hominum lacrymabile
 damnum,
 CAROLUS, et valida parat obvius ire medela.
 Lenibus hinc monitis, hinc legis jure severae
 Svadet, et assiduus premit, alternaque tenaces
 Persequitur pugna, tandemque exturbat abusus.
 Utque perennet opus, convulsaque stirpi-
 tus atra
 Dispereat labes, studiis, animisque juventae
 Formandis, doctæ reserantur ubique palæstræ,
 Queis polluta nimis, fermeque oblita Deorum

Religio in priscum assurgat renovata vigorem.
 Sed nec litigii neglecta est cura forensis,
 Extorrisque diu populos Astraea revisit;
 Nam Procerum veneranda manus, dilecta
 Minervae,
 Consilioque potens, dicundo sedula Juri
 Assidet, et recta pendens oracula lance
 Debilium adtollit vires, reprimitque potentum.
 At CAROLUS totis munus Cereale lacertis
 Urget, et ignaro tradit praecepta Colono,
 Et, quae cura boûm, quis sit gregis, indi-
 cat, usus;
 Quo sata laeta modo spicis onerentur opimis,
 Ignotasque docet sulcis committere fruges.
 Non, mihi si linguae triplices, totidem-
 que canenti
 Ora forent, tenui complecti carmine possem,
 Quot rudibus praebet documenta, aut com-
 moda gignit
 Romulidis, aut quas in lucrum excogitet artes.
 Quid referam, omnigenas Fora proponen-
 tia merces,
 Septimus immodico revehit quæ foenore Titan?
 Aut celeri segetem frangentes orbe molares,
 Samusidis pariter, pariterque opus utile Regi?
 Matris Eleusinæ, quid, magno condita sumptu

Tecta canam? ingrati quibus inclementia Bacchi
 Pensatur, quemve ille negat præstare liquorem,
 Usta redundanti seges ubertate rependit.

Non ego constructas passim primoribus ædes,
 Publica nec memorem peregrinae accom-
 moda genti

Hospitia, aut medios resecantia compita campos
 Ordine dispositis quæ utrinque repagula vallis
 Stipant, atque pecus teneris a frugibus arcent.

Viderat abjegnīs montana cacumina silvis
 Affluere, intactasque situ marcescere pinus
 CAROLUS, atque novos actutum assurgit

in ausus

Ignotam reserare viam, explorataque nulli
 Textilibus tentare struit vada caeca carinis
 Samusij, et populi, Regisque extendere censum.
 Ardua martigenae caedunt pineta secures,
 Structurasque domos, miles jam navita factus,
 Robusta compage trabes contextit, et alas
 Remorum apponit. Stupefactæ Najades audax
 Admirantur opus; stupet amnis et ipse, paratque
 Praescisus insvetae dare libera colla catena.
 Provehitur ripis patrio sale classis onusta,
 Atque profanatus frendet sub pondere gurges.
 Ipse regit cursum CAROLUS, laetoque pa-
 ventes

Affatu socios animât, nec spumeus illum
 Vortex aut crebra occurrens catadupa moratur;
 Sed montosa retro linquens confinia Dacûm,
 Littoraque ingrediens placidi piscosa Tibisci,
 Pannonicis nova demonstrat commercia regnis;
 Et meritam a domito famam nanciscitur amne.

At pleno ut scateat præstans victoria fructu,
 Neu mage Romulidis aliqua sit parte timendum,
 Undique praevalidis vesanas comprimit undas
 Samusii aggeribus, vires adimitque nocendi.
 Nec satis: immenso nequicquam saepe labore
 Orsum aliis molitur opus, totumque recludit
 Radnensi firmis accessum pontibus orae.

Heu, quæ non hyemis superata obstacula diræ!
 Quæ non finitimæ plane obluctantia gentis
 Consilia, aut longæ tulerunt fastidia curæ!
 Propositi tamen ille tenax haud cessat, et omnis
 Expers auxilii, solus molimina tanta

Aggreditur, solique in opus commune vocati
 Samusidae; solique satis. Millena videres
 Robora, procerasque ornos, pinosque virentes
 Undique reptilibus per devia compita plaustris,
 Callem aptum nive dante, vehi; centena vicissim
 Artificum insudant industria brachia; fervet
 Interea multos labor haud casurus in annos.
 Substernenda dolant pars ligna, ingentia quercus

Robora pars acuunt, et ferrum conspidine
firmant.

Ast alii horrendam, atque immani ponde-
re molem

Sublimi intextam malo, centumque revinctam
Restibus, adnixi certant attollere in altum.

Verum, ubi supremum feralis machina culmen
Attigit, extemplo funes laxantur, at ille

Pondere abacta suo, magno ruit impete, et ictu
Subjectum horrisono terrae sub viscera robur

Impellit, stabilisque locat fundamina pontis.
CAROLUS indefessus adest, et singula curat.

Non illum gelidæve nives, frigusque perurens
Terrent, sive novi remorantur gaudia amoris;

Sed SPONSÆ illecebris se se subducit amantis,
Cui vultum, atque animum insigni natura decore

Exornat, laudum minimum est sed forma
suarum.

Discite, Marticolae! virtutem, et munere fungi.

Haec facies rerum, status hic, tum glo-
ria praesens

Romulidum, plebisque, diu, incrementa jacentis.

Dignare aspectu JOSEPH * generose, sereno,
Praesidioque fove crescentes Martis alumnos.

* Excellentissimus Baro a Siskovics, Supremus Rei Tor-
mentariae Praefectus.

Et decet, et fas est; illi tibi quippe fatentur
 Fortunam debere suam, manuumque tuarum
 Sese opus agnoscunt, et honoris diceris author.
 Praeterea ingentem connubia nuperna causam
 Adjiciunt, spectare TUOS in imagine vultus
 Dum datur, et NEPTIS ditati pignore gaudent.
 At si foedifragus quandoque irrumpere fines
 Audeat Austriacos hostis, TE prima Magistro,
 Promere bellacis discant monimenta vigoris,
 Caraque Moravo, sed formidata Borusso
 Dexterâ, monstret iter, veteres quod iere
 Parentes.

Forsitan hæc multos arbor despecta per annos,
 Quæ manibus translata TUIS virtutis in horto
 Vivida jam surgit, CAROLI sudore rigata,
 Dignos parturiet fructus; radice sub ima
 Vis patria occultatur adhuc, et nobile semen.

Canebat

Comes SILVIUS TANNOLI.

LECTORI BREVIOLO
S. P. D.

Reflexiones IX.

ad Poëmation

de secunda Legione Valachica,

s u b

Carolo Barone

E n z e n b e r g i o,

positae.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

Aequo accipe animo benevole Lector, reflexiones in Poëmatione *Comitis Silvii Tannoli*, secundae Legionis valachicae limitanae Capitanei, in laudes Baronis Caroli ab Enzenberg, Colonelli eiusdem Legionis, anno 1768 concinnatum, et Cibinii typis Samuelis Sárdy publicae luci datum, positas; ducent enim te in pleniorum opusculi cognitionem, docebunt te rationem erectae Militiae stabilis campestris aequae ac limitanae Transylvanicae; tempus item, et loca, variasque vicissitudines limitanae huius, quam Poëta describit, Legionis, et cum nec tempus, nec occasio longiores narrationes admittant, quo breviori Stylo in sequentibus habe:

I.

Inter innumeras, quas Transylvania sinu suo amplectitur hodie Nationes, binae *Hunnici*, et tertia *Teutonici* sanguinis arcto unionis pacto 1613. inito, 1630. conditionibus aucto, et 1649. innovato, et roborato, junctae, principem tenent locum. —

Priores sunt *Hungarica*, et *Siculica*, sanguinis identitate ejusdem originis, sed ingressu, et moribus, ut et terrarum, quas incolunt, tractu diversae, — et tertia antiquiores — scilicet: *Daciam Romanorum* milite, per Aurelianum Imperatorem in *Moesiam mediterraneam* educto, *Gothis* cessam, *Hunni* anno Christi 374. Duce *Balambere* ex Asia erumpentes, *Athananico*, et *Phritigeno* regulis praeripuerunt, et formato tum hic, tum in *Pannonia* potentissimo imperio, sub *Attila Rege* utrique Imperatori Romanorum formidabili, in sua ditioe usque 460. tenuerunt, quo filiis *Attilae Irnacho*, *Er-*

lacho, et *Dengezichio* regnum inter se partientibus, subjecti populi jugum excusserunt; duobus posterioribus sublatis, *Irnachus* cum suis Asiaticas repetiit sedes; ex *Erlachianis* Hunnis vero 3000 orientalem sylvestrem Daciae mediterraneae insederunt plagam, qui dein Siculi, seu Scytuli sunt dicti, qui a Geula juniore Gentilismi fautore deficientes, et 1001. S. Stephano pacto se submittentibus, primaeva sua instituta salva retinuerunt, ut Verböczi T. 3. t. 4. §. initiali confirmavit; dum ait: *Sunt praeterea Transylvanis in partibus Scithuli, nobiles privilegiati, a Scythico populo in primo eorum ingressu in Pannoniam propagati, quos nos corrupto quodam vocabulo, Siculos appellamus, — dissimili penitus lege, et consuetudine gaudentes, — rerum bellicarum expertissimi, qui per tribus, et generationes, atque lineas generationum antiquorum more haereditates, et officia inter se partiuntur, et dividunt. — Dacia Gepidis cedens, Cunimundo horum Regi Irnachianorum Hunnorum posteris, in Uturguros, et Kuturguros divisi, in Dacia Alpstri prius considentes 561. surripiunt,*

mox et Pannoniam, a Longobardis, per Narsetem in Italian evocatis, desertam occupant, ac sub nomine *Hunno-Avarum* Imperium Hunnicum in Europa instaurant, possidentque usque 791. quo Carolus Magnus Pannonicum; erumpentes vero Bulgari et Chorobatae Savani Dacicum sustulerunt, sicque Pannonia, et Dacia victoribus cessit populis. — Dacia, velut orientis Imperatoribus vicinior, eisdem fiduciaria suis paruit principibus, et quidem *Rippensis Menumerot*, in Bihar residenti; *Alpestris Glád*, in Temes degenti; et *Mediterranea* nostra Duci Gelaoni, in Castro *Gelau*, inter fluvios Kapos, et Szamos sito, quod hodie *Gyalu* vocatur, et antiquissimae arcis rudera ostentat.

Populos Daciae *Rippensis Cozaros*, *Alpestris Blachos*, et *Bulgaros*, *Mediterraneae* vero *Blachos*, et *Schlavos* fuisse testis est Anonymus Belae Regis Notarius. Quamvis Anonymus *Siculos* ad lacum Cseglen-Mezö Hungaris se conjunxisse, et contra *Menumerot* primos pugnasse asserens, videatur illos habitatores Hungariae affirmare, nihilominus tamen eos hujus Daciae ac-

colas fuisse Clar. Benkő evincit tum Trans. Tom. 1. §. 147. tum in imagine Nationis Siculicae.

Hungari Scythici perinde sanguinis populi, et Hunnorum posterii, a Castro *Hungu*, quod cum ingressu in Pannoniam occuparunt, dicti, secus ex genere *Mogog*, *Japheti* filii progeniti, in Scythia sub nomine *Dentu Moger* venientes, a septem Ducibus *Hetu Moger*, in specie vero *Mogeri* vocati, in terra *Dentu-Mogeriorum* nimis multiplicati, electo sibi *Almo*, filio *Ugek*, e consorte *Emesu*, *Eumedubeliani* Ducis filia nato, supremo Duce, terram Pannoniae, quae olim *Attilae* Regis fuit, quaesituri, in Europam proruperunt, et primum in *Russiam* venerunt, ibi *Kiovia* capta, cum hujus Duce sibi tributario facto, pace inita, tum *Russis*, et horum sociis, septem *Cumanorum* Ducibus in societatem adscitis, iter prosecuti, per *Galliciam* et *Lodomeriam*, superatis sylvis *Howos*, in Pannoniam, partesque *Hungvár* penetrarunt, et locum, quem primum occuparunt, a magno, quo illuc pervenerunt labore, *Munkás* nuncuparunt, ibique 40 diebus subsidentes, dein

arcem Hungu, *Laborcy*, ejus loci Duce *Zemlum* profugo, in itinere a *Mogeris* occiso, suam in potestatem redegerunt. Ubi *Almus* consilio suorum filium *Arpadum* Hungaris Ducem praefecit. — *Arpad* proinde fixam per patrem in Hungariae partibus sedem non solum firmavit, sed etiam auxit, nam anno Christi 903. terram inter *Tisciam*, et *Bodrug* usque *Ugosam*, cum castro *Borsva*, ad *Salani* Bulgarorum Ducis ditionem spectante, occupavit; tum *Salani* legatis auditis, et suis expeditis, atavi sui *Attilae* ditionis particulam pro pascuo sibi concedendam postulavit, acceptisque sarcina herbae, et lagunculis duabus, aqua *Danubii* repletis, deditionem Ducis *Salani* interpretati, progressi sunt *Zerench*, et ibidem factis tuguriis, quieti se dederunt, hinc occupant terram versus montem *Tatur*, construuntque castrum *Borsod*; postmodum a *Bihariensi* Duce *Menumerot* de justitia atavi sui *Attilae* Regis sibi concedere terram a fluvio *Zomus*, usque ad confinium *Nyr*, et usque ad portam *Mezesinam* petiit, quam quia *Menumerot* denegavit, Ducibus *Tosu*, *Zobolsu*, et *Tuhutum*, expedita manu *Menumerot*

haud resistere auso, occupavit Comitatum Szabolcsensem, Saruváriensem, Nyírensem, Szathmáriensem usque ad portas Mezesinas.

Tuhutum accepta a Duce Arpad potestate, terram *ultrasylvanam*, *Blaco Duci Gelaoni* tunc propriam, sibi, et posteris suis aquirendi, terrae bonitate, et inhabitatorum statu praevie explorato, exercitum ultra sylvas ad fluvium Almás usque ducit, quo Gelaon cum suo exercitu obviam venit, at Tuhutum ante crepusculum matutinum diviso exercitu Gelaonem circumvenit, in fugam agit, fugientem milites Tuhutum ad fluvium *Copus* interimunt. — *Tunc habitatores terrae* (Valachi et Schlavi) *videntes mortem Domini sui, sua propria voluntate dexteram dantes, Dominum sibi elegerunt Tuhutum, patrem Horka, et in loco illo, qui dicitur Eskuleu, fidem cum juramento firmaverunt, et a die illo locus ille nuncupatus est Eskuleu, eo, quod ibi juraverunt.*

Ex hac itaque Anonymi Belae Regis Notarii, de ortu, progressu Hungarorum in Transylvania et Hungaria 27 capitibus facta deductione liquet:

a) Hungaros esse Scythicae originis, posteros quippe Hunnorum Attilanorum, in Dacia, et Pannonia olim potentissimum imperium tenentium.

b) Jure avitae successionis Attilanum Imperium quaesituros in Europam erupisse, ac in Hungariam properasse.

c) Hanc sibi ab eam possidentibus tunc populis jure successionis praetendisse, et per deditionem a potiori occupasse.

d) Terram ultra-sylvanam interempto Gelaone Blacorum Duce, pacto gentis cessam, in Tuhutum potestatem devenisse — nec enim secus scriberentur: *inhabitatores dexteram dantes, propria voluntate Tuhutum sibi Dominum elegisse, et eidem fidem cum juramento firmasse*, etenim bello victi populi in servitutem acti, ut ut omni libertate privati, dexteram dare, et de propria voluntate Dominum sibi eligere nequeunt. Unde

e) pronum est populum ultrasilvanum cum Ducis Tuhutum populo in unum coaluisse, quod vel inde indubie elucet, quod Ducibus Hungarorum moris fuisse, e consilio suorum tum alios, tum et devictos

populos, societatem ipsorum ambientes, in socios fortunae adoptare; assumptio Ruthenorum, et Cumanorum, item Menumerot, et Nitriensium, Hismaëliitarum Ducibus Billa, et Bocsu, item Heten, Bisseni militis Tomizoba sub Duce Toxu abunde probet, cur itaque Tuhutum id renuisset, praesertim dum hac ratione sine effusione sanguinis ulteriori, et regno potiri, et illo securo frui quiverit, ratio nulla fuit.

Docet id et illud, quod lege publica sancitum fuerit S. Steph. D. L. 1. C. 6. et Andreae 2. D. I. a. 11. extraneos artium gnaros concivilitate donare, unde in indigenam recipiendi mos hodiedum inter jura populi comitialia A. 3. T. 41. a. 1. et a. 11. anni 1791. numeratus originem trahit, sed et ratio id ipsum svasit, Hungari enim milites in medio aliarum sibi infensarum nationum sedem figere intenti, arma solum tractantes, ut ea, quae ad victum necessaria sunt, continenter habere valeant, populos terrae obtentae sibi devincire adlaborare debuerunt, secus nec in quaesitis sedibus, nec a vicinis populis securi fuissent, nec nervum rerum gerendarum, annonam, et reliqua

habere potuissent, populos vero hos sibi plene alligare, nisi unica associatione quiverunt, amissa enim libertas communiter offendiculum, resultum data occasione sumendum quaerens parit, et alit, quod sapientes, ut Anonymus, imo et ipsa rei gestae series, hujusque eventus probant, Hungarorum Duces latuisse nec supponi potest, quod praeter superius adducta, vel tertiae superius tactae nationis receptae sanguinis Theutonici fixa sedes comprobatur.

Gothorum reliquias in hac provincia aliquas cum ingressu Hungarorum fuisse admitti debet; quae tamen tam exiguae esse debuérunt, ut nec nominari potuerint, Anonymus enim alto aliorum populorum silentio tactus; Blachos, et Schlavos tunc rerum Dacicarum Dominos asserit. —

Plures vero Theutonici sanguinis sub S. Stephano, et Salomone, quorum uxores germanicae originis fuere, Petro Alemanno, et ipso Germano gressum in Hungariam, et Transylvaniam nostram obtinuisse, historiae ipsae testantur, nequaquam tamen has distinctam nationem numero suo facere potuisse, id palam evincit: quod Geizae II-do

tribuatur, quod reduces ex bello cruciato Saxones receperit in Transylvaniam, et tractu Cibiniensi jure civico possidendo donatos, evocatisque ex Flandria et Leodia fratribus auctos, cum Blachis et Bissenis communione terrarum usuros, justum populum formare fecerit, quibus a Geiza datas libertates, 1224. Andreas 2-dus privilegio confirmavit, sicque successu temporis tertiae receptae nationis Transylvanicae jure gaudere coeperint.

A jure, quo nationes hae obtingentes terras possident, tres distinctas nationes constituunt, in distinctis terris, et distinctis etiam privilegiis juribusque ab invicem sejunctas.

Nam Hungari Comitatus incolunt 11, et Districtus duos. — Siculi Sedes 7 Matres, et Filias 5, verum cum Matres tres, Sepsi, Kézdi, Orbai, uni eidemque subsint Supremo Judici Regio, sub nomenclatione Trisedis (Háromszék) hodie pro una reputantur, et sic 5 Matres, et totidem Filias numerant.

Saxones 9 Sedes, et duos Districtus. — Interim incolae harum Jurisdictionum Va-

lachis maxima parte mixti sunt, adeo, ut Comitatus incolarum potiore partem constituent, Saxonum Sedes plurimos numerent, in Sedibus Sicularum quoque non contemnendus reperitur Valachorum numerus. — Sunt et Bulgari, praeterea Rutheni, Rasciani, qui Valachorum partem hodie efficiunt, ex eo, quod praeter nomen nihil ex avita nativitate habeant. Horum illi, qui nobilitari praerogativa ornati, vel civica libertate gaudent, prout et Armeni, Germani, et Graeci, illius nationis, in cujus gremio sedem fixerunt, membra sunt, iisdem cum ceteris ejus nationis Nobilibus et Civibus juribus, libertatibus, et praerogativis gaudent, niforte quantum Valachos, et reliquos Graecum ritum sequentes attinet, non uniti sint, hi enim religionis toleratae censentur, et a publicis Officiis excluduntur, sunt insuper Judaei quoque, et Zingari, jure civitatis destituti.

Nobilitatis obligatio erat defendere patriam contra hostem, dum Regis stipendiati, et banderiatii non sufficerent. Banderia Regis constabant initio ex militibus stipendiatis, militibus castrensibus, exemptis item

ex Jobbagionibus castrensibus, *Ewriis*, seu limitum custodibus; Banderiati vero erant Praelati, et Regni Barones, et arcium finitimarum Capitanei, qui a proportione bonorum, et proventuum Officio adhaerentium, proprium Banderium erigere, Regisque castra sequi obstringebantur: unde in priori casu particularis, in posteriori vero generalis insurrectio, confluxus Nobilium in campum Martium susceptus audiebat. —

Sub Ludovico Magno art. ejus 11. militibus castrensibus ad unius Sessionis Nobilium classem elevatis, Regis Banderium minui, augeri vero Comitatum coepit. — Post separationem Transylvaniae ab Hungaria particularis crebrior insurrectio contra Turcas imperata Status Hungariae eo induxit, ut eam redimerent, statutis, et necessario commeatu provisus numero certo militibus, id perhibentibus a. 3. 1649. a. 5. anni 1655. anno demum 1715. in intertentionem militiae certum tributum articulatim statuerent, atque sic in locum particularis insurrectionis campestris militia erecta est.

In Transylvania, postquam ab Hungaria separata fuisset, Banderiis sensim sublatis, praesidiarius miles successit, aere partim Principum, partim regnicolarum conductus, ut hoc multis evincit Clarissimus Benkő, Transylvaniae Tomo 2-do §. 203. protectione paterna Augustae Domus Austriae, pactis, Viennensi 1686. Balásfalvensi 1687. et Cibiniensi 1688. inter Principem, et Status Transylvaniae, ac Leopoldum Magnum initis, innixa, post mortem Michaëlis 1-mi Apaffy 13-a Aprilis 1690. Fogarasini sub Comitiis interventam, ad submissas Statuum preces edito, 4-a Decembris 1691. sacro Diplomate 1692. 15-a Martii celebratis in Comitiis Albensibus a Statibus inter summa gaudia accepto, stabilita, cum Diplomatis hujus puncto 12. quantum protectionale tempore pacis in 50,000 Taleris, tempore belli, pro Transylvania, vel Hungaria suscipiendi, in 400,000 florenorum, eo intellectis proventibus Fiscalibus quoque, stabilitum, — puncto vero 17-o, reddita Transylvanis desiderata pace, praesidiario milite externo educto, patrio praesidio providenda statueretur, — fit, ut sub nomine

Plajasonum, et Hajdonum, plures praesidia-
 rii exigerentur, quorum posteriores post
 pacem Karloviczensem, 1699. cum Turcis
 ictam, Transylvania sub Leopoldi protectio-
 ne relicta, et Principe Michaële juniore
 Apaffy 12,000 florenorum annua pensione
 accepta, Principatui renunciante, Transyl-
 vanisque teste art. 1. 1744. haereditariam
 successionem in Protectoris filium Josephum
 1-um, electum Hungariae haereditarium Re-
 gem, exemplo fratrum Hungarorum trans-
 ferentibus, 1702. sub cura proprietarii Co-
 mitis Adami Babocsai, in campestris mili-
 tiae pedestris Regimen sunt redacti, quod
 hodie a Proprietario Barone, Mecserianum
 audit.

Magna Maria Theresia cum initio regi-
 minis illico a Sanctionis pragmaticae invi-
 dis, Borusso, Bavaro, Gallis, Hispanis, et
 Saxonibus, jus ad haereditarias Augustae
 provincias praetendentibus circumdata, 1741.
 insurrectionem, sequenti vero anno Tran-
 sylvanis potiori parte fame, et peste pres-
 sis, bismille homines ad Regimina campe-
 stria Hungarica completanda suppeditandos
 imperat, qui ad preces Statuum in duo no-

va Regimina cempestria, Comite Gyulayanum quippe pedestre, hodie Barone Splényianum, et Comite Kálnokyanum equestre, hodie Archi-Duce Josephinum, benigno Regulamento 1759-i 12 punctis praescripto instructa rediguntur, quibus subinde cum initio hujus seculi accessit Barone Vaquantianum, ex Hungaris et Transylvanis erectum,

A Christianis vicinis bello laccessita Augusta Mater, quo contra christiani nominis hostem conterminum, Turcam, ditiones suas munire possit, limites stabili milite, fundis oeconomicis proviso, ac ad hostium motus vigili, firmare statuit, quem dum per fines Dalmatiae, Croatiae, Schlavoniae, et Banatum Temesiensem, usque Transylvaniam jam erexisset, nostra ditio circumvallanda restabat.

Populorum suorum felicitati studiosa Benignissima Mater constituit: ut a virtute militari alioquin semper celebratissimi Attilanorum Hunnorum posteri Siculi, Moldaviae, et Valachiae conterminam orientalem provinciae partem colentes, qui ex primaevo suo Instituto, ab omni pecuniario tributo liberi, 1473. per Serenissimum quondam

Mathiam Corvinum in tres ordines: Primorum quippe, qui donatariorum Comitatus more cum conductitiis, Primipillorum, qui equites, et Pyxidariorum, qui pedites armati insurgere obstringebantur, divisi, militare pro regni defensione tenebantur, limitibus viciniore huic militiae addicantur.

Tum Romanorum, Daciae olim dominantium posterum Valachi nobiles, liberi, et Sacerdotum filii, et quidem Romanae Ecclesiae vere uniti, limites reliquos versus Moldaviam, et Valachiam protensos, ut Martii alumni stipare jubeantur, quippe hi impopulationis Transylvaniae maximam partem constituentes, qua nativi terrae coloni, soli sui amantissimi, nobili aut libera conditione, atque religione Romanae unita, a vicinis Moldavis, ac Valachis, et moribus, et legibus longe distincti, fini intento maxime responsuri jure merito credebantur, anno proinde 1762. in Sedibus Siculicalibus Csík, Gyergyó, et Kászón, 1. Legioni pedestri Siculicae e Pixidariis, et pauperioris sortis Primipilis, alteri vero Legioni pedestri in Sede Háromszék, et ejus filiali Miklósvár, ac filiali Sedis Udvarhely Bardocz nuncupa-

ta Sede erigendae manus admoventur, et hunc in finem altrices Legiones praeviae illocantur, unde sequenti anno 1763. in Sede Csik, Gyergyó, et Kászon Legio prima instituitur, denique 1764. secunda erigitur. Ex intermixtis his Legionibus potentioribus primipilis octo equitum cohortes sunt erectae. Eodem anno in contermina Marmatiae, Poloniae, et Bucovinae valle, seu Districtu Radna, secunda Legio Valachica implantatur, tum haec, tum Siculica Legio prima armis insveta, ac Institutorum officium linguae ignari, armis 1764. rejectis, montium juga petiere, plures vero in vicinas provincias Turcicas profugere, donec Siculi clade Madefalvensi excitati, Valachi vero prudenti arte Colonelli Caroli Baronis ab Enzenberg edocti, ad saniora reducti, se Marti perpetuo devovissent.

Anno 1765. prima Legio Valachica a Porta ferrea usque Coronam, per Comitatum Hunyad, Albensem, Sedem Szászváros, Cibiniensem, et Districtum Fogarasiensem, et Barcensem erigitur, ac per medium provinciae, a Districtu Kövár inchoando, usque Districtum Fogarasiensem, e potiori No-

bilitatē unius sessionis, Sclopetariis, Boëronibus, Salicidis, et nonnullorum Oppidorum nobilitarium Civibus octo cohortes equitum Valachorum sunt formatae, adeo, ut militia limites stipans 4 pedestres, et duas equestres efficeret Legiones. 1775. equites Valachi ad 4 cohortes reducti, Legioni equestri Siculicae sunt incorporati. 1783. Dominium Borgo finibus Moldaviae adjacens, ejatibus colonis apud Augustissimum tunc Josephum Imperatorem, Regimini secundo pedestri limitaneo Valachico sibi vicino, sui aggregationem implorantibus, ab Illustrissima Comitum Bethlen Familia Fisco cambio quaesitum, secundae Legioni Valachicae 1783. — 26-a Decembris incorporatur, et 5. Januarii 1784. in militarem ordinem redactum, magnum huic Legioni incrementum addidit.

Murum in limite provinciae, erecta hac militia, ductum crederes contra Turcas, dum a Porta ferrea usque Coronam per fines Valachiae primum Valachicum Regimen sua Praefectura in *Orláth*, loco Cibiniensi Civitati vicino stativante provisum, limites custodiret, — a Corona huic contermina Trisediensis Siculica secunda Legio, cujus

Praefectura in Kézdi-Vásárhely est, fines ejusdem Valachiae stiparet. — Denique Moldavos limites in Sede Csík, Gyergyó, et Kászon, locata prima Legio Siculica pedestris Praefecturae in Csík-Szereda residenti subordinata custodiret, et posteriores Poloniam versus ducentes Moldaviae, et Bukovinae fines tuendos, contiguae in finibus quippe Comitatum Thorda, Kolos, Doboka, et Districtus Bistriciensis satae, et a Praefectura in Oppido Naszod constituta dependenti secundae Valachicae Legioni pedestri committeret.

Equestris, cujus Praefectura in Oppido Sedis Háromszék Szepsi-Szent-György nuncupato degit, duabus Siculicis, et primae Legioni Valachicae parti in Districtu Fogaras degenti intermixta, non contemnendam partem in Sede Aranyos, Comitatu Thorodensi, ex quo per Ladislaum 4-um excisa, et Siculis Kézdiensibus Tataros ad Thoroczko debellantibus, jure Siculico collata est, vicina Oppidis item Egerbegy et Gyéres Thorodensi, Tövis-Borbánd, et Vajasd, Albae Inferiori, Losád, et Dobra, Hunyadiensi Comitatibus ingremiatis; sitam habet.

Tota haec limitanea Militia Fundis, et Familia est provisa, tempore pacis rei rurali, et pecuariae vacans, a fide, constantia, et fortitudine celebris, quid Patriae, patriusque mutuus amor valeat, docuit, docetque, nunquam enim hanc hosti aut manum vinctam obtulisse, aut terga dedisse auditum est, imo prima potissimum aut in hostem irruere, aut eidem resistere iussa, vitam potius immolavit, quam hosti cecisset, adeo, ut crederes protoparentes Hunnos, et Romanos virtutis militaris omnium celeberrimos promotores, in pronepotibus suis revixisse.

Nec mirum, solum, quod incolunt, a potiori sterile, nonnisi assidue cultum necessaria ad victum, et amictum, quem pacis tempore sibi procurare tenentur, supeditat, viros proin martiales, clauso Jani templo, Ceres, et Saturnus occupant, cum autem sobolis educandae cura matribus communis sit, viris Martis ludis occupatis, Saturni, Cererisque cultus foeminae ipsae exequuntur, ex bene compactis, atque duro labore agitatis, roboratisque artibus, laceratos debiles, frigoris, caloris, et laboris im-

patientes provenire quis credat? vir, et mulier, filius, et filia, ab incunabulis pari labore occupantur, pari et virtute excellunt, adeo, ut ferente necessitate utriusque generis juvenes exercitum justum formare posse extra dubium videantur; cum lacte materno naturam Martialem, omnis laboris patientem inbibunt, sed inbibunt et stimulum honoris, et eminendi studium, ut Siculum, Valachumque, limitanae militiae adscriptum si excolas, ad quasvis artes, scientias, opificia, et artificia addiscenda, et quaevis negotia tractanda aptissimum reperies.

II.

Erectio hujus militiae, et in specie secundae Legionis Valachicae, in valle Rodna coordinatae, Domino Authori praebuit materiam, et occasionem Poëmation praesens concinnandi.

III.

Est vallis haec inter montes Carpaticos a septemtrione orientem versus protensos, jugis suis fines Marmatiae a Transylvania,

Polonia, et Bukovina discernentes, et montes Borgoenses, ac Bistricienses sita, exiguam habet planitiem, quam praeterfluens Samusius alluit.

Nomen ab Oppido *Rodna* in angustiis montium Bukovinae contiguis jam 1242, et 1310. ut Fridvalszki Mineralogiae M. Principatus Transylvaniae p. 1. §. 3. et partis 2. §. 36. notavit, florente, et argenti, ferri, ac plumbi fodinis, quarum cultura hodie dum continuatur, divite (hodie vicus est monti cultorum Praefecturae sedes, ruderibus antiquorum aedificiorum, et templi eminentem quondam suam sortem edoctam, acidulis, et balneo suplere contendens) sub Regibus Hungariae cum toto suo Districtu libertatibus montanarum Civitatum proviso, adeptam est, Saxonibus Bistriciensibus a Comitum Dominio, cui per Ladislaum Posthumum, donatione Joanni Hunyady facta subiecti fuerant, liberatis.

a) Commissionibus Mathiae Regis, anno 1472. in Festo Beati Emerici Ducis Jaurini expeditis, Valachi hujus vallis a Comitatu Doboka sejuncti, ad Civitatem Bistriciensem pertinere, ac in omnibus libertati-

bus, quibus antea usi fuerant, permitti jumentur.

b) Privilegio ejusdem Serenissimi Regis, Sabatho primo post Octavam sanctissimi Corporis Christi 1475. Budae dato, Oppidum Rodna cum suis pertinentiis (adeoque valle) incorporatur, et aggregatur Civitati, et Districtui Bistriciensi ea lege, ut praefatum Oppidum cum suis pertinentiis, hospitesque, et incolae earundem universis jurebus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis, et privilegiis, quibus Civitas Bistriciensis, Civesque, et Communitas ejusdem ab antiquo usa exstitit, uti perpetuo et gaudere valeat, atque possit, ita tamen, quod Oppidum ipsum, et pertinentiae ejusdem dictae Civitati subjecta esse censeantur, et cum Civibus Civitatis Bistriciensis, et suis pertinentiis connumerentur, ac in omnibus contributionibus, tam ordinariis, quam extraordinariis, Regi provenire debentibus, taxentur, — committiturque Vajvodis, et Vice-Vajvodis, et aliis, quibus intererit, ut praefatum Oppidum, hospitesque, et incolas ejusdem, et pertinentiarum praesentes, et futuros praemisso modo liberatos, in prae-

scriptis universis juribus, libertatibus, consuetudinibus, gratiis, et privilegiis defendere, tueri, et conservare teneantur, etc.

c) Relatione super Statutione in Festo undecim millium Virginum, per hominem regium Joannem Keresztúr, et Testimonium Conventus Beatae Mariae Virginis de Kolos Monostra P. Ladislaum peracta, per eundem Conventum Expeditae docent, quod eodem anno Civitas Bistriciensis in Dominium Oppidi Rodna simul cum magna Valle, et omnibus ejus appertinentiis, Rodna-Völgye vocatis, eidem Civitati annexi, et incorporatorum introducta sit, vide Marienburg Geographiae Transilvaniae partis 2. pag. 387.—390. unde prona est sequela, incolas hujus vallis libertate civica, quibus ceteri Cives Bistricienses utebantur, ante erectam militiam quoque usos fuisse, utique debuisse, ac a Magistratu Bistrisiensi, ut pars ejusdem Districtus, dependisse.

IV.

Samus, vel *Samusius*, Hungaris Szamos, in *Magnum* et *Parvum* divisus, ille

e radicibus Carpatiorum montium, Poloniam, et Bukovinam tangentium, supra *Rodnam* ortus, per Districtum Rodnensem in Comitatum Szólnok-Interiorem delapsus, circa pagum *Szeszráma*, *Sajónem*, in Carpato Districtus Bistriciensis natum fluvium recipiens, infra pagum *Mikeháza*, supra *Oppidum Nobilium Déés*, minori in radice montis *Kalata* Comitatus Kolos, ad montes Gyaluienses orto, ab occidente orientem versus per *Claudiopolim Szamosújvár* defluenti miscetur, ac sub nationalibus Principibus sali, e fodinis Déésiensibus exciso, *Szathmárinum*, quod abluens, in *Szabolcsensi* Comitatu ad vicum *Apáthi Tibisco* influit, vehendo applicatus, mox tigno, sabulo, et idgenus sordibus oppletus, sub *Augusta Maria Theresia* repurgatus, et sali, et ratibus, praesertim postquam majori opera *Baronis Caroli ab Enzenberg* Colonelli, hoc Poëmatio laudati, ad navigium artificiose curatus fuisset, e montibus *Rodnensibus* congestis vehendis subactus est.

V.

In Districtu hoc saluberrimae acidulae suas habent abundantes scaturigines, celeberrima Rodnensis, ad usum magnifice culta, cujus virtutes, dum Excellentissimus, Illustrissimus, ac Reverendissimus Dominus Episcopus Graeci-Ritus Catholicorum Fogarasiensis, Gregorius quondam Major, solemniter 1775. 23. Junii benedixisset, sequenti versiculo expressit:

Renibus, et stomacho, spleni, jecorique medetur.

Mille malis prodest ista salubris aqua.

Abundat feris, et pecoribus, secus terram, ut in montanis plagis communiter evenit, sterilem habet.

VI.

Incolae, si Urburarios, et montanos Officiales demas, sunt Valachi, religionem Graeci-Ritus Catholicam profitentes, numerat pagos 24, qui ante erectionem militiae per montes dispersi, ea erecta in ordinem reducti, et novis etiam aucti, atque Roma-

nis nominibus, puta: Salva, Romuli, Parva, Nepos, insigniti sunt, eorum plerique Samusio fluvio adjacent. Caput hodierni militaris hujus Districtus est Oppidum militare *Naszód*, Stabi, seu Praefecturae hujus Legionis, Vicarii item foranei, et Instituti militaris, in quo succrescens juvenus limitanea Germanica lingua diversis artibus, et scientiis eo cum progressu excolitur, ut plures Legioni primarios, et subofficiales praebeat sedes. Pars illa, quae 1785. in Dominio Borgoiensi est erecta, ab hoc Districtu interjacentibus montibus Bistriciensibus sejungitur, atque inter modo dictos, et Moldaviae montes interjacentem vallem, usque montes Görgényienses, Sedi Gyergyó contiguos, protensam colit, hujus incolae aequae Valachi sunt, sed in parte Ritus Graeci Schismatici, caput ejus est *Borgo Prund*, Supremi Vigiliarum Praefecti sedes.

VII.

Quod *Instituti litterarii Naszódiensis* ortum, et progressum respicit, postquam Legio secunda Valachica in valle Rodna sa-

ta, debitum in ordinem redacta est, circa annum 1778. Schola latino-germanica, agente, et docente *Archi-Diacono P. Hyeronimo Kálnoki, Ordinis Divi Basilii Magni Hyeromonacho*, est erecta, quae sub *Archi-Diacono Joanne Pará* continuata fuit, sed cum linguae latinae progressus exiguus nimis comperiretur, sola germanica lingua doceri coepit. —

Imperator Josephus secundus edito ad supremam armorum Praefecturam 1782. die 23-a Februarii Benigno Rescripto Regio, e proventibus Legionis hujus applacidatis 6996 Rhfl. $43\frac{3}{4}$ xr. hodiernum Institutum aedificari jussit, illudque intra anni cursum, limitaneis ipsis militibus, materialia, et manuales labores certatim gratissimo, et promptissimo animo suppeditantibus, ad eum statum perductum est, ut anno 1784. die 22. Novembris Scholae, et alumni solemniter in illud introducti sint. Numerus alumnorum, qui sunt soli filii limitaneorum militum, 50 fuit defixus.

Intertentio ex proventibus Legionis erga ponendum quovis mense ratiocinium est ordinata, sed quia similia ratiocinia pluri-

bus difficultatibus erant obnoxia, Sacratissima Sua Majestas Josephus 2-us 1786. die 18-va Aprilis in horum alumnorum intertentionem 1750 Rhfl. ex praedictis proventibus quolibet anno pendendos statuit. — Anno 1826. agi coepit, quod jam approbationem altissimo loco hoc anno retulit; ut alumni secundae Legionis ad 30 solum juvenes reducantur, et ex prima Legione aequae Valachica totidem recipiantur, ut adeo puri Valachi limitanei 60 juvenes in hoc Instituto deinceps alantur, et doceantur. Interim praeter hos alumnos ad frequentandas scholas extranei quoque admittuntur, non tantum limitanei, sed et alii hujus patriae filii, suis propriis sumtibus victuri.

Cum initio duae tantum Classes Normales fuerant erectae, anno 1785. accessit tertia, anno denique 1824. erecta est 4-a Classis. Traduntur cognitio prima literarum tum noscendarum, tum formandarum, Doctrina Christiana, linguae Germanicae praecepta, et Syntaxis, tum Arithmetica, et huic affinium scientiarum principia, Geographia, Statistica, et Historia, exercentur praeterea in arte militari, ut promptissimi

prodeant Subofficiales, Scribae, et alia Legioni proficua subjecta.

Quantum Institutum isthoc Legioni profuerit, vel inde colligere facile quisque potest

1-mo. Quod communem illam huic Legioni laudem conciliaverit, quod ejus Subofficiales germanice loqui, legere, et scribere adeo bene sciant, ut vix credibile sit eos esse Valachos, ita Nova Viennensia jam 1789. 13. Novembris in hanc Legionem reflectebant. — Tum

2-do. Quod Institutum isthoc Officiales, sacros Praecones, Instituti Directores, Docentes, alios utiles Magistros, et Cantores suppeditaverit, suppeditetque constanter huic Legioni.

Non ingratham censemus rem Lectori nos facturos, si individua, in hac educatoria domo educata, utilem pro sua applicatione publicae rei operam navantia, recensuerimus, referemus itaque:

I. Sacros Praecones cum eo spectantibus Scholarum Rectoribus, et Cantoribus.

D o m i n o s :

Demetrium Anton, Parochum in Naszód †
 Joannem Avacom, Parochum in Suts,
 Josephum Butta, Parochum in Ilva minori,
 Gregorium Bruta, Parochum in Gledin,
 Terentium Bogáth, Parochum in Mislocseny,
 Cyrillum Dunka, Capellanum in Naszód,
 Basilium Fetie, Parochum in Suplay,
 Danielelem Fetul, Parochum in Zagra,
 Joannem Gallan, Parochum in Ilva majore,
 Joannem Hange, Parochum in Majer,
 Demetrium Jeremie, Capellan. in Rebrisora,
 Aventinum Illiesch, Parochum in Tyha,
 Georgium Kitul, Capellanum in Naszód,
 Antonium Kosbuek, Capellanum in Herdo,
 N. Kosbuek, Parochum in Herdo,
 Joannem Kornia, Parochum in Romuli,
 Gabrielelem Kandale, Parochum in St. Joseph,
 Maxentium Kretsun, Parochum in Makód,
 Blasium Moldován, Capellanum in Morereny,
 Danielelem Mallay, Parochum in Lesch,
 Jacobum Majerian, Parochum in Nepos,

D o m i n o s :

Basilium Mojszil, Parochum in Rodna nova,
 Joannem Marosán, Capellanum in Rebrisorá,
 Simeonem Madelean, Parochum in Rebra,
 Joannem Miron, Capellanum in Telts,
 Eleam Nizul, Capellanum in St.Georg,
 Georgium Pap, Parochum in Gaureny,
 Gerasinum Porkul, Parochum in Rodna,
 Florianum Pap, Parochum in Ragla,
 Joannem Pap, Parochum in Feldra,
 Gregorium Pap, Parochum in Rebrisorá,
 Athanasium Pap, Capellanum in Salvá,
 Marianum Pavelia, Parochum in Salvá,
 Basilium Pap, Parochum in Magura,
 Joannem Pap, Parochum in Mitéj,
 Jacobum Pap, Parochum in St.Georg,
 Dominicum Pap, Parochum in Pojeni,
 Michaëlem Pap, Parochum in Nagyfalu,
 Pahomium Pap, Parochum in Bikis,
 Lucam Pavel, Parochum in Bisztritza,
 Gregorium Ruzs, Parochum in Morosány,
 Joannem Szinvel, Par. in Maros-Oroszfalú, †
 Jeremiam Szinvel, Capellanum in Zagra, †
 Alexium Szinvel, Capellanum in Zagra,
 Joannem Schotropa, Parochum in Majer,
 Pantelemonem Ursu, Parochum in Zagra, †

D o m i n o s :

Stephanum Vrasmásch, Parochum in Prund,
Joannem Vursich, Capellanum in Makkod,
Petrum Vararian, Parochum in St.Johanne.

Personale Scholasticum Normale con-
stituentes.

a) *Directores.*

Nicolaum Fetic, Directorem Scholarum Nor-
malium in Orláth,
Ernestum Istrate, Directorem Scholarum
Normalium in Naszód.

b) *Normales Magistros.*

Constantinum Georgitza, 2. Classis,
Joannem Marian, 4. Classis, Presbyterum
saecularem,
Simeonem Nestutze, 3. Classis.

c) *Triviales Magistros.*

Gregorium Beschán, in 1. Legione Valach.
Cyrilum Cracana, d-o d-o
Nicolaum Kotrus, in 2. Legione Valachica,
Sebastianum Pap, in quiete,
Basilium Pap, in 2. Legione Valachica,

Simeonem Ruzs,	in 2. Legione Valachica,	
Jacobum Szinvel,	d-o	d-o
Basilium Szutsia,	in 1. Legione Valach.	†
Gregorium Ursu,	d-o	d-o †
Joannem Zagrian,	d-o	d-o †

d) *Cantores.*

Joannem Máfteoe,
 Moysem Niamtz,
 Joannem Turkul,
 Georgium Lázár,
 N. Pavelia — et plures alios.

NB. Quibus signum cruois est subjectum, in Domino obdormiverunt.

II. Officiales in Instituto educatos.

a) Supremum Vigiliarum Praefectum primum actu fungentem, Dominum Macedon Pap, de Kis-Falú.

b) *Capitaneos.*

D o m i n o s :

Georgium Berar, ex Nagy-Falú,
 Daniele Gallan, ex Naszód,
 Basilium Pap, ex Bikis,
 Gabrielem Pujka, ex Kis-Sajó,

D o m i n o s :

Mathaeum Pap, ex Bikis,
 Philemon Raglán, ex Oláh-Budák,
 Paulum Reu, ex Rusi-Borgo,
 Niceforum Scharda, ex Rebrisorá — qui for-
 titer belli aleam sustinentes, partim in
 acie, partim ad suos lares reduces obiere,
 Michaëlem Pujj, ex Monor, actu fungentem.

c) *Primarios Locumtenentes.*

D o m i n o s :

Athanasium Androne, ex Naszód,
 Paramon Androne, ex Naszód,
 Christianum Botta, ex Ragla,
 Nicodemum Bobb, ex Majer,
 Danielelem Brátz, ex Zágá,
 Theodorum Botta, ex Nagy-Falú,
 Georgium Dothie, ex Feldra,
 Pantelemon Gabriel, ex Naszód,
 Danielelem Illyés, ex Majer,
 Onissionem Kardan, ex Rodna veteri,
 Stephanum Sellegian, ex Parva — qui post
 exantlatos belli labores, aut inter hos
 vita functi sunt,
 N. Cseuka, ex Salva,
 Gabrielem Papp, ex Bikis,

D o m i n o s .

Basilium Papp, ex Rebrisorá,
 Leonem Papp, ex Bikis,
 Mathaeum Motz, ex Zágá,
 N. Munzáth, ex Borgo — actu fungentes,
 Georgium Illyés, ex Majer, amissa oculorum acie quiescentem,
 Jacobum Mováry,
 Antonium Vararian, ex Kis-Falú — pensionatos quiescentes.

d) *Locumtenentes.*

D o m i n o s :

Gabrielem Botta, ex Raglá,
 Simeonem Botta, ex Raglá,
 Danielelem Borcotsel, ex Gaureny,
 Joannem Dodie, ex Makkod,
 Davidem Damide, ex Rodná,
 Joannem Mihailásch, ex Kis-Sajó,
 Basilium Stephani, ex Lesch — actu etiam fungentes,
 Georgium Bokesch, ex Naszód,
 Theodorum Corbul, ex Zágá,
 N. Kirkul, ex Rebrisorá,
 Bartholomaeum Rosch, ex Feldra,
 Demetrium Todiky, ex Lesch — vita functos,

D o m i n o s :

Petrum Bloka, ex Monor,
 Jacobum Niamtz, ex Feldra,
 Alexandrum Runkan, ex Oláh-Budák,
 Georgium Vararian, ex Maros-Orosz-Falú
 — qui post toleratos belli labores pen-
 sione provisi quiescunt.

e) *Vexilliferos.*

D o m i n o s :

Demetrium Drágán, ex Monor — cum pen-
 sione ad quietem depositum,
 Georgium Gandor, et
 Andream Stephani, ex Naszód — vita jam
 functos.

Praeter hos ex eodem Instituto pluri-
 mi alii Subofficiales, alii in Cancellariis Re-
 giminum ulteriorem promotionem expectan-
 tes sunt.

VIII.

Quod porro Legionis hujus res bello-
 gestas, fata, et vicissitudines attinet: haec
 e protocollo ejusdem excerpta, succinte in
 unum redacta huc recidunt:

a) 1772. adeoque octavo ab erectione anno D. Generali Rall Regimen hoc visitanti *Artilleristarum* in arte sua probata doctrina *gestus*, et *centritangencia* adeo placuit, ut sex eorum, utpote *Juon Pap Grigore*, ex Kis-Falú, *Juon Boschota*, ex Runk, *Roman Strimbu*, ex Majer, *Ursu Galbin*, ex Rebrisorá, *Juon Oane*, ex Sancto-Georgio, *Juon Dragan*, ex Gledin, monetis argenteis ornaverit. Interimalis vero Regiminis Commendans D. Vice-Colonellus Schlaun, propriae suae mensae accumbere jussos epulis excepit.

b) 1779. in bello Borussico Regimen ad Troppau constitutum, praeunte Capiteo Halmágyi, hostem vicit, fugavit, et ejus castra occupavit, et cum Dii gratis vendant nihil, victoriaeque sanguine fuso reportentur, complures vulnerati, nonnulli caesi ex ipsis etiam Valachis fuere.

c) 1788. erumpente bello Turcico, valida haec Legio 3420 armatos numerans, sub moderamine D. Colonelli Heydendorf mense Februario in Bucovinam egressa, mense Martio in Moldaviam irrupit, et ad metropolim Jassy processit, cum hoste ad *Du-*

ruchan Foltischan, Baja Butoschányi, et Larga conserta manu peculiari virtute enituit, perinde mense Julio ad *Horláu*, mense Septembri ad *Adschud* inclaruit. Non minori laude sustinuit belli aleam 1789. ad *Valia Mueri* in passu *Firzburgensi*, mense Octobri in Valachia ad *Kimpulung*. Anno 1790. mense Majo D. Commendante Colonello Barone a *Kray* versus arcem *Turn* ad *Nicopolim* divertente, Centuria sub Locumtenente *Scharda* credita, ex pago *Megurelle* copiam victualium procuravit exercitui. Mense Junio ad arcem *Györgyü* tria agmina exercitus caesarei ab hoste circumventa, 2-dae hujus Legionis in forma quadraturae oblongae (en Quarre oblong) cecleriter accurrentis virtute suat praesentissimo periculo erepta. Hac occasione Corporalis *Juon Butta* ex *Mischlocsény*, Capitaneum *Zwillach* e manibus sex Turcarum, qui eum ceperant, his partim caesis, partim sauciatis, partim in fugam actis, liberavit; in cuius heroicae virtutis proemium argenteo numismate est honoratus.

Ob praeclara facta ad *Gyergyiu* commissa, Vigiliarum Magistri *Despot*, et *Bobb*

Daniel aureo, *Gregarii Pentelej Holotsa*, et *Joannes Skridon*, una cum Vice-Corporali *Demetrio Schuka*, argenteis numismatibus sunt donati.

Legionis hujus in bello Turcico contestatam veram Martialem virtutem Nova Viennensia de 13-tia Novembris 1789. in sequentibus posteritati consignatam tradiderunt: *Dummodo 2-um Regimen pedestre Limitaneo-Valachicum Transylvaniae occasionem nancisceretur plena bellicae suae fortitudinis specimina exhibendi, usque receptum hujus Regiminis symbolum: Virtus Romana rediviva, in hac Natione, verum, et indubium comperiremus.*

Pace Sistoviensi 1791. mense Augusto confecta, mense Septembri proprios repetiit penates, ubi vix annum exigentes, jam contra Gallos movere jubentur; unde

d) Anno 1793. die 9-na Martii phalanx prima (Batalion) ducente *Domino Vice-Colonello Stojanich* itineri se accingit, atque ad exercitum juxta Rhenum constitutum disponitur, quare sequentibus interfuit pugnis:

a a) 27-ma Augusti 1793. ad montem *Zabern*, ubi Capitaneus *Kálliani* cum sua Centuria magnam hostium vim fortissime reprimendo, cum 12 suorum gloriose occubuit.

a b) Eodem anno mensis Septembris diebus 11. 13. et 14-ta in valle *Bundenthal* primarii Locumtenentes *Berar*, et *Kaup*, tam in oppugnandis et occupandis propugnaculis, quam in liberandis e hostium manibus reducis sub 14-ta Septembris Siculicae phalangis tormentis se peculiariter distinxerunt, Sublocumtenente *Vitéz* cum 18 militibus inter pugnandum occumbente, Capitaneo vero Carolo Richter cum 6 militibus in captivitatem abducto.

a c) 13-tia Octobris, dum *linea Weisenburgensis* occuparetur, primarius Locumtenens *Gratze* cum voluntariis propugnacula ad montem *Zabern* oppugnata occupavit, Sublocumtenens *Berar* cum Jaculatoribus primus in arcem *Weisenburg* irruit — 26-ta Octobris e sylva *Strassburgensi* primarius Locumtenens *Gratze* hostem expulit, Vexillifer *Gallan* vero cum suis Jaculatoribus (*Schützer*) hostem invasit, strageque affecit, qua occasione Capitaneus *Mon-*

tag, primarii Locumtenentes *Czehaczek* et *Kray*, Sublocumtenens *Schmidt*, et Vexillifer *Galan*, cum 95 suorum vulnerati sunt.

a d) 18-va Novembris in sylva *Krauder-Wald* ad Strassburg primario Locumtenente *Scharda* fortiter hosti resistente, cum 18 suorum vulnerato, 11 individua in pugna cecidere.

a e) 12-a Decembris in sylva ad *Hagenau* phalanx haec adeo fortiter se gessit, et inter ceteros Sublocumtenentes, *Berar*, Vexilliferi *Itul* et *Dévay* ita inclaruerunt, ut a supremo hujus exercitus Præfecto *Wurmzer* scripto laus eis significata fuerit.

a f) Anno 1794. 23-tia Maji ad Civitatem *Schifferstadt* oppugnatione propugnaculorum inclaruere Capitaneus *Hertziny*, et Sublocumtenens *Papp*, qui cum 135 individuis vulnerati, 11 vero in pugna caesi sunt.

a g) 29-a Maji, et 2-a Julii ad *Schwiegerheim* et *Frayspach* palman retulit primarius Locumtenens *Scharda*, cum voluntariis, hostem ex Urbe *Frayspach* exturban-do; hac occasione 7 milites occubuerunt, 52 vulnerati sunt, 2 vero iu captivitatem abducti — *Georgius Illyés* Vexillifer, qui

in utroque loco personali sua audacia, et animi praesentia inter Jaculatores peculiari-ter se distinxit, argenteo numismate condecoratus est.

a h) 16-ta, et 24-ta Augusti ad *Mundenheim* ante *Valla Rhenana* primarius Locumtenens *Marincovich* cum 14 individuis vulneratus est, 4 occubuerunt, 27 in captivitatem inciderunt; hac occasione Capitaneus *Pfeiffer*, et primarius Locumtenens *Marincovich*, captum jam ab hoste munimentum unum ad *Mannheim* recuperarunt, hostemque ultra *Mundenheim* fugarunt, unde ab exercitus Duce Serenissimo *Principe Albrecht* scripta laus ea cum declaratione missa, quod tum Capitaneo, et primario Locumtenente praedictis, tum vero omnibus, qui ex phalange hac Valachica se distinxerunt, singulares agat gratias, et eos clementiae Caesareo-Regiae commendare obstrictum se sentiat.

a i) 1-ma Decembris ante *Mainz* et *Tahlbach*, 20. 22. et 29-na ante *Mainz* et *Hartberg* ducente Vice-Colonello *Stojanich*, duo munimenta tormentis instructa ab hoste occupata revindicavit, hostis ipsius in fugam acti tormenta in suam potestatem rede-

git; in hac pugna Vigiliarum Magister *An drath* cum 5 sociis cecidit, et Locumtenens *Banovszky* cum 42 suorum vulnerati sunt.

a k) Ad *Welmichense propugnaculum* 20-ma Septembris 1795. primarius Locumtenens *Schara*, Locumtenens *Karp*, et Vexillifer *Gram* cum una centuria ab hoste circumventi, et ab exercitu Caesareo sejuncti stratagemate usi, exiguo, trium quippe militum cum detrimento, e hostium manibus se eripuerunt, et ad suam phalangem reversi sunt.

a l) 12-a Octobris 1795. ad *Geiszheim*, 10-ma Novembris in sylva *Bingenwald* et *Stremburg*, cum posteriori conflictu primarius Locumtenens *Schara* cum sua centuria hostem ex loco *Vormsroth* dimovit, et fugavit, 5 milites occubere, Locumtenens *Itul*, et Vexillifer *Mossery* cum 55 militibus vulnera accepere, Locumtenens *Banovszki* cum 25 in captivitatem hostium incidit.

a m) 15-tia Novembris ad *Drechlingshausen*, 26-ta Novembris in sylva *Bingensi*, et 30-ma Novembris ad *Bingen*, penes fluvium *Nou* 5 viri occubere, Locumtenens

Trautman, et Vexillifer *Grana* cum 37 individuis sauciati sunt; Primarius Locumtenens *Schara* autem cum sua centuria custodiam levi cornu exercitus hostilis reprimendo, exercitui nostro viam, tempusque per flumen *Nou* trajiciendi aperuit — 17-a Decembris in pugnis ad *Ohlenberg* et *Bachrach* commissis constituta phalanx haec se egregie gessit.

a n) Die 1-ma Junii 1796. ad sylvam *Sonnenwald*, et 20-ma Julii ad *Sorgheim* constituta phalange, 5 viri occubuerunt, et 66 vulnera accepere, ad *Ohlenberg* et *Bachrach* primarius Locumtenens *Schara* cum sua centuria, et Locumtenens *Berar* cum Pyrobolariis hostem vehementissime aggressi, ad seram usque noctem persecuti sunt.

a o) 10-ma et 20-ma Augusti ad *Sulzbach* et *Wolfung* phalanx haec ea cum fortitudine restitit hosti, ut Campi Mareschalli Locumtenens *B. Kray* tum Officiales, tum gregarios milites, scriptis ad eos datis ordinibus, cum gratiarum actionis significatione laudare non dubitaverit. — Interim 41 in acie exanimēs manserunt, 185 sauciati, 28 in captivitatem lapsi.

a p) Die 1-ma Septembris ad *Schwarzfeld*, 3-tia vero in progressu (*Avancieren*) ad *Sulzbach*, 10-ma autem ad *Aschaffenburg* Locumtenens *Berar* cum Pyrobolariis in prima acie ultra 600 hostium armatos interceptit, nostrorum 35 vulneratis.

a q) 12-a et 16-ta Septembris ad *Limburg* una Divisio munimenta ad *Lahn* constituta expugnavit, et occupavit, Capitane^o *Reiszinger* cum 32 occumbente, Vice-Colonello autem *Stojanich* cum Capitaneo *Gréth*, primario Locumtenente *Donáth*, et Locumtenente *Ittul* cum 67 Gregariis vulneratis; ob quod Archi-Dux Carolus, supremus exercitus Dux, sequens Decretum edidit: „Po-
„steaquam in defendenda Civitate *Limburg*,
„ubi tota Valachica phalanx 16-ta hujus
„rem magna cum fortitudine gessit, Vigi-
„liarum Magistrì *Mayer* et *Cabalini* singu-
„lariter se distinxissent, hinc duobus his
„Vigiliarum Magistris numisma argenteum
„concedendum duxi — *Hundsaugen* 18-va
„Septembris 1796.

Archi-Dux Carolus.

a r) Mense Octobri haud longe ab *Altkirchen*, primarius Locumtenens *Lenk* insi-
gni-

gniter contra hostem pugnando, cum 11 suorum vulneratus est.

a s) 1799. 21-a Martii ad *Phullendorf*, et 24-a ejusdem ad *Ach* et *Egen*, non procul a *Stockach* in progressu 13 viri occubuerunt, Capitaneus *Aradi* cum 72 militibus vulneratus, Locumtenens *Cabalini* cum 35 suorum in captivitatem abductus fuit.

Hac occasione Capitaneus *Lenk* et *Schwind*, et Locumtenens *Cabalini* hostem insigniter persequentes, fortitudine sua inclaruerunt: — 25-a Martii in eodem loco commissa pugna 46 milites occubuerunt, primarius Locumtenens *Berár*, Sublocumtenentes *Deák* et *Orescovich* cum 150 militibus vulnerati sunt.

a t) 3-a Aprilis ad *Friedberg*, 6-a Novembris ad *Koksheim* et *Brundsmal*, 8-a Novembris ad *Mingolsheim*, 16-a ejusdem in arce *Mingolsheimiensi*, 1-a Decembris rursus ad *Koksheim*, in his proeliis 9 individua cecidere, et 62 vulnera accepere; — 3-a Decembris ad *Visloch* 24 individua sunt occisa, 118 vulnerata, via vero Regia per Capitaneum *Aradi* egregie est defensa.

a u) 26-a Maji 1800 ad *Ehrbach*, 2-a Junii ad *Bibrach*, 12-a Junii ad *Roth* hic Capitaneus *Lenk* cum sua centuria ea fortitudine hostem impetiit, ut cedere coactus sit — in hac pugna 14 milites sunt occisi, Capitaneus *Lenk*, primarius Locumtenens *Harting* cum 87 individuis vulnerati, primarius Locumtenens *Zdelarovich* cum 25 individuis in captivitatem devenit, 15-a Junii ad *Cell* 12 viri occubuerunt, 94 sunt vulnerati, Capitaneus *Zwilach* cum 27 militibus in captivitatem incidit.

a v) 1800. die 1-a Decembris ad *Obach*, haud procul a *Regensburg*, et 23-a ejusdem ad *Grünlach*, non procul *Nürnberg*, et quidem in priori loco agentibus Jaculatoribus, ducente Locumtenente primario *Itzul*, hostis cedere coactus, 650 suorum in manibus nostris reliquit captivos — nostrorum 15 viri ceciderunt, 45 vero una cum Sublocumtenente *Mikich* vulnerati sunt.

e) 1796. 9-a Septembris secunda phalanx ad Italicum exercitum disponitur sub regimine supremi Vigiliarum Praefecti *Comitis a Woestenradt* — 1799. vero ad Rhe-

nanum exercitum venire jubetur; interea vero sequentia proelia subiit:

b a) 30-a Octobris 1796 ad fluvium *Piave Venetiarum* centuriam Capitanei Petri Méhesi de Kis-Bun, in accinctu constitutam, 2,000 Galli sunt adgressi, quorum impetum ab 8-a matutina usque 2-am pomeridianam prudenti Capitanei directione ea cum fortitudine sustinuit, ut non tantum locum retinuerit, verum numerosum quoque hostem cedere coëgerit; cujus rei spectator D. Generalis *Liptai* pro tanta tum Officialium sapienti directione et promptitudine, tum militum constantia et fortitudine, publice complacentiam ipsis contestatus est — in hac pugna 7 milites caesi, 15 vero vulnerati sunt.

b b) Diebus 15-a, 16-a, et 17-a Novembris ad *Arda Venetiarum* immota constantia, intrepida audacia, ac vera heroica fortitudo phalangis hujus enituit, dum hostium capiti ipsi *Bonaparte*, exercitum suum ducenti, continuis his tribus diebus a luculo matutino usque vespertinum ea constantia et fortitudine restitit, ut et locum castrorum suorum teneret, et insuper 350 hostium individua caperet, Capitanei *Nemes*

et *Méhesi* in hoc proelio sua animi praesentia, et militum animatione rei bene gestae plurimum contulerunt. Capitaneus *Wagner* cum 135 militibus occubuit, Capitanei *Nemes*, *Méhesi*, et *Karvath*, primarius Locumtenens *Schmidt* et *Bobb*, Vexillifer *Reou*, et 653 milites vulneribus affecti sunt, Capitaneus denique *Lange* cum 45 suorum in captivitatem hostium devenit. Laudari hic adhuc meretur Vexillifer *Reou*, Vigiliarum Magister *Gabriel*, Führerius *Hertzeg*, qui pontem constanter insigni cum fortitudine contra hostem tuiti sunt.

Rem strenue gestam, egregiumque hujus phalangis robur et constantiam, in horrendo hoc tribus diebus cum amissione 395 militum continuato proelio contestatam, Excellentissimus Dominus Commendans Generalis B. Alvintzi publice laudavit, imo quod majori gloriae huic phalangi cedit, ipse Generalis *Bonaparte* in sua ad Directorium data relatione, contestatam phalangis hujus animi constantiam et fortitudinem vehementer admiratus est, illam namque hostis intentionem, ut custodia hac prostrata, no-

stros a tergo aggrediatur, martiali sua resistētia evertit.

b c) Diebus 16. et 17-a Januarii 1797. ad *Rivoly*, et *Monti Baldo Venetiarum*, phalanx haec duo propugnacula hosti eripuit, in hac pugna 17 viri caesi, Vice-Colonellus, et phalangis Commendans Comes a *Woestenradt* peculiari virtute in hac pugna enitens, cum Capitaneo *Remetei*, primario Locumtenente *Bolinth* et *Dévay*, ac 45 militibus est vulneratus.

b d) Diebus 12-a et 15-a Martii in loco *Graubiinden* commissa pugna Capitaneus *Lange* cum 35 suorum e medio sublatus est, et 56 vulnera acceperunt.

b e) Die 50-a Augusti 1799. ad *Zuska* prope Pedemontium (Pie monte) 7 viri caesi, primarius Locumtenens *Rechland*, et 12 milites sauciati sunt.

b f) Mense Julio 1800. cum eruptione e Civitate *Ulm* suscepta, Vexillifer *Barb* cum 5 militibus occubuit, 13 vero milites vulnera accepere.

f) Die 50-a Septembris 1796. tertia phalanx ex lustra, Sabesii in Transylvania instituta, celerrimo pede ad exercitum in

Italia constitutum progressa, 15-a Novembris metam attigit, ac sub moderamine D. supremi Vigiliarum Praefecti *Boháts* Martis aleam in sequentibus pugnis tentavit, utpote:

c a) 16-a et 17-a Novembris ad *Albaredo* primos hostiles impetus sustinuit, unum tormentum, et unum currum munitionalent hosti praeripuit, in hoc proelio 12 obierunt, 44 vulnerati, 14 vero per hostem capti sunt.

c b) Die 14-a Januarii 1797. ad *Rivoly* Capitaneus *Remetei* graviter sauciatus, primarius Locumtenens *Dévay* contusione affectus, 13 viri vivis sublatis, 37 vulnerati, 18 vero capti sunt. Martialis virtus hujus phalangis in hac pugna probata, publicam complacentiam Serenissimi Principis, et exercitus Commendantis Henrici a Reus 15-ti retulit, ut subjuncti Testimonii tenor testatur: *Vi Officii me obstrictum sentio tertiae phalangi Transylvanico-Valachicae, moderamini Domini supremi Vigiliarum Praefecti Boháts creditae, attestari, quod eadem una cum alia phalange Valachica sub directione Domini supremi Vigiliarum Praefecti Comitae a Woestenradt consti-*

tuta, in proelio Rivolyensi, mense Januario 1797. commisso, non solum in occupandis ibidem constitutis propugnaculis, sed etiam in recto, et sub vehementissima scloporum hostilium ejaculatione in proxima suprafati propugnaculi distantia redintegrato ordine strenuam, egregiamque suam virtutem exhibuerint, imprimis vero Dominus supremus Vigiliarum Magister Boháts personali sua promptitudine, et militum excitatione, indefessoque labore in hanc rem plurimum contulerit, quod ipsum attestandum et confirmandum vi Officii duxi, Görz 7-a Januarii 1797.

Henricus 15. Princeps Reus,
Campi-Mar. Locumten.

c c) 31-a Januarii in reditu ad locum Cavalese dictum, ac in valle Flameseviensis situm, item occasione ulterioris per juga montis Penzer ad Sterzing in Tyrolim suscepti progressus, phalanx haec 47 militum jacturam pati debuit ideo, quod hi ob statum valetudinarium, et defectum virium, in aspero itinere tardi, in hostium manus devenerint.

c d) Die 2-a Aprilis ad sylvam *Mittelwald* cis *Sterzing* sitam Vexillifer *Schupp* cum 6 viris e medio sublatus, primarius Locumtenens *Wegetzky* vulneratus et captus, Vexillifer *Wilöz* cum 25 suorum sauciatus est, 28 vero quo devenerint, ignoratur, quod autem phalanx haec hac etiam occasione nihil, quod ad egregii militis, verique herois partes pertinet, intentatum reliquerit, bina, quae sequuntur, Testimonia evincunt, quorum primum hujus est tenoris:

Quum Dominus supremus Vigiliarum Praefectus Boháts cum sibi credita tertia phalange Transylvanico-Valachica in cunctis cum hoste conflictibus, imprimis vero secunda Aprilis a. c. ad sylvam Mittelwald dictam, in conspectu totius exercitus realia praestiterit servitia, et insignia suae prudentiae et fortitudinis documenta dederit — obligatum me agnosco Dominum supremum Vigiliarum Praefectum, et integrum Officialium Chorum, atque universam hujus phalangis militiam de gratiosa Domini Campi Mareschalli Locumtenentis Baronis a Kerpen complacencia certos reddere, eo addito: quod ego

nihil ardentius exoptem, ac honorem, eundem praetitulatum Dominum supremum Vigiliarum Praefectum, ejusque phalangem strenuam sub meo regimine habendi. Niederndorf 27-a Junii 1797.

B. Wukassowich,

G. M.

Alterum Domini Campi Mareschalli Locumtenentis Kerpen, Tridenti 17-a Julii 1797. datum, huc recidit: Tertia phalanx Valachica sub regimine Domini supremi Vigiliarum Praefecti Boháts constituta, quamdiu meis copiis conjuncta fuit, se omni occasione, ut strenuos belligeros decet, exhibuisse, cujus rei singularia specimina dedit in proelio 2-a Aprilis an. c. inito, ut non obstantibus variis adversitatibus, et inimicis tempestatibus, indefesso fervore, et summa audacia se distinxisse testor, prout etiam super strenua Domini phalangis Commendantis, ejusque Minorum Officialium cooperatione, plenam meam, et indubitam fiduciam, et animi complacentiam hisce notam facio.

c d) Dies 6-us Martii 1799. in fastis aterrimo colore notandus vel apud barbaras gentes quoque veniret, multo magis ergo apud cultas nationes ex eo, quod contra omne jus belli, absque ulla armistitii renunciatione, et belli denunciatione hostilium Dux *Massena* copias Domini Generalis *Baronis ab Aussenberg*, in loco *Kuhr* constitutas, intermedio tempore induciarum nihil hostile metuentes, ex improvise sit aggressus, unde *Caesareus* Generalis fortiter resistens, confusis postremo ordinibus cum suis copiis in hostium manus devenit, quare 12-a et 15-a Martii tertia haec phalanx hostis insidias subire coacta, etsi fortiter se defendisset, 25 tamen militibus in acie amissis, 40 vulneratis, ipso phalangis Praefecto equum, cui insidebat, amittente, multitudini hostium amplius resistendo impar, confusa in captivitatem devenit.

c e) Die 15-a Julii 1799. phalangis tertiae *Commendans* supremus *Vigiliarum* Praefectus *Boháts* cum potiori parte Officialium e hostili captivitate liberatus, collectis suis militibus 15-a Augusti Praelatura *Wieblingensem* ad *Ulmam* sitam occupavit.

c f) 10-a Octobris Turinum Pedemontii (Pie mont) venit, ubi et 2-a et 3-a phalanges instauratae, et 20-a Decembris lustratae.

c g) 22-a Decembris accepto mandato militia haec ad Rhenanum exercitum progreditur, et 14-a Februarii anni 1800. ad *Illertisch* in Sveviam pervenit.

c h) Die 9-a Junii 1800. phalanx tertia una equitum cohorte stipata, erupit ad demolienda valla, per hostem cis Oppidum *Offenhausen* effossa, quod dum felici successu effectui darent, supremus Vigiliarum Praefectus vulneratus, tres milites, et duo equi ab hoste capti.

c i) Die 1-a Decembris in proelio ad *Obbach* primarius Locumtenens *Tonts* cum una Pyrobolariorum divisione egregiam felici conflictus successui operam dedit, uno Officiali, et 54 militibus hostium captis.

c k) Die 2-a Decembris pone *Lehnfeld* divisio una phalangis cum Jaculatoribus hostem invadit, et ad cedendum compellit, proelio tres horas continuato, hostis per sylvam fugatus, ex uno agminis Commendante, 22 Officialibus, et 870 Gregariis con-

stans, victas dedit manus, nostris 8 mortuos, et 15 sauciatos numerantibus — ob rem praeclare gestam Dominus Campi Marschalli Locumtenens *Comes a Klenau* suam complacentiam generosae huic phalangi palam contestatus est.

c l) 18-a Decembris in ultima pugna ad Feucht inita 5 mortui, 19 vulnerati sunt, et 8 in captivitatem devenere.

g) Limitanae Pyrobolariorum phalangi 1793. erectae usque 1796. praefuit Capitaneus *Boháts*, deinde *Franciscus Richter*, quibus ducibus in sequentibus pugnis laudem retulit:

d a) Die 25-a Martii 1795. in Tyroli in pugna *Tauffersiensi*.

d b) A 10-a usque 22-am Julii 1799. durante expugnatione *Alexandriae*.

d c) Die 15-a Augusti 1799. in celebri proelio *Noviensi*.

d d) 2-a et 3-a Decembris 1799. in obsidione *Cunionensi*, *Genuiensi* et *Mantuana*.

h) Die 15-a Februarii 1801. confecta pace tota militia in sua Regimina redacta, ad concernentes suas pacatas stationes disposita, et Legio haec suos repetiit finitimos

Lares — quos postquam per *Claudiopolim* mense Junio 1801. transiens, ab Illustrissima Comitissa *Susanna Nemes*, Com. *Joanne Halleriana* vidua, aliisque Magnatibus lautis epulis excepta fuisset, laeta cum rite expletarum officii sui partium conscientia, eodem mense salutavit.

Individua hoc bello argenteis numismatibus ob singularem virtutem donata sunt haec: Vexillifer *Georgius Illyésch*, et *Georgius Doke*, Corporalis *Onesym Kárdan*, Vice-Corporalis *Ignatius Onischor*, *Michaël Bondrich*, *Vasilie Drágán*, *Theodor Alexa*, et *Joannes Botta George*.

Jactura, Legioni bello Turcico illata 1218 — bello Gallico vero 1534 individua constat.

i) Quiete quatuor annorum reffectae Legionis hujus phalanges, 15-a Augusti 1805. ad *Borgo*, *Sosseney* et *Salvam* congregantur, et exercentur, urgente vero novi erumpentis belli necessitate, duae earum 22-a Augusti extemplo itineri in bellum suscipiendo mandantur, et accelerato cursu 12-a Septembris ad praescriptam metam pertigerunt, altera ad *Oenum* fluvium prope *Was-*

serburgum, altera ad *Amphing*; cum autem ingens hostium vis exercitum nostrum in omnibus suis punctis interea repressisset, adeoque sors belli jam decisa fuisset, nulla his cum hoste conferendi facta est notabilis copia. Ceterum 26-a Septembris ad *Wasserburgum*, dum hanc Civitatem inter, et *Orenburg Oenum* fluvium hostis trajiceret, 2-a phalanx unum Marti, et 28 captivitati datos amisit, prima phalanx vero ad *Postenheim*, dum hosti transitum cederet, unum Marte absumtum, et 5 sauciatos numeravit. Cum hoc defectu ad pacis quarteria dislocatae 4-a Januarii 1806, 8-a ejusdem mensis in Patriam redeundi iter aggressae, 28-a Februarii suos Lares salutarunt.

Inter haec anno 1805. mense Septembris Legionis hujus Colonellus *Devchich*, generalis Vigiliarum Praefectus, Vice-Colonellus *Szécsén* ex prima Legione Siculica, Colonellus secundae Legionis Valachicae, supremus Vigiliarum Praefectus *Gratzé*, Vice-Colonellus primae Legionis Siculicae, Capitanei vero *Petrus Méhesi*, et *Kraiter*, Vigiliarum supremi Praefecti in sua Legione secunda Valachica sunt creati.

Neopromotus supremus Vigiliarum Praefectus *Traiter* Praefecturam circularem Regiminis suscipit, et multis, industrium, promptumque hominem requirentibus negotiis se subiecit, nam praeter eductas duas in campum Martis phalanges: Claudiopolim, Bisztricium, Albo-Carolinam, Marus-Vásárhely, et limites praesidio e militibus sibi subordinatis constanter providere, et de bona limitaneorum familiarum subsistentia prospicere debuit, tempore plane huic intentioni appposito; copia enim pluviarum et nivium segetes madefecit et opperuit adeo, ut messor nonnisi disjectis altis nivibus spicas colligere, et in manipulos congerere potuerit, foenum majori in parte corruptum, et fagopyrum aequè madidum semicorruptum colligi debuerit. Hujusmodi meteorica phaenomena, etsi saepius Districtum hunc alpestrem, et ad Septemtrionem situm vexent, nunquam tamen tantis, quantis hoc anno, affecerunt malis.

k) Exortis Polonicis motibus, vix tribus annis respirantis Legionis phalanx, curae supremi Vigiliarum Praefecti *Kraiter* credita

e a) 28-a Februarii 1809. itineri se accinxit, ac 9-a Aprilis *Cracoviam* pertigit, ubi per Dominum Generalem Vigiliarum Praefectum et Brigadirium *Barnovatzky* in vicinia arcis locata, a Sua Celsitudine Regio Archi-Duce Ferdinando revisa, et tum ab ordine, tum ab instructione laudata est. Die 14-a primum Aprilis 1809. in castris inter *Adzovile* et *Vizokin* locatis per Serenissimum Regium Archi-Ducem Ferdinandum contra Gallos, et horum confoederatos denunciato bello castra translata sunt ad *Xares*, in limitibus Warschoviensibus.

e b) Die 17-a Aprilis 1809. ad *Pietrikotzi* equitatu Caesareo in Polonicos Ulanos irruente, acriter dimicatum est. Jaculator *Darie Roska* ex *Pojeny*, unum equitem captum Archi-Duci Ferdinando praesentavit, cujus complacentiam hoc egregio facto retulit.

e c) Die 19-a Aprilis obsidio metropolis *Warschoviae* erat proposita, unde phalanx haec dextrae exercitus obsidentis parti auxilium latura, per *Tarzin* Favoroium proeedebat, et una cum prima phalange Valachica in ordinem redacta, hostium tormentis

tis exposita, uno tantum Gregario diminuta, vim hostilis aggressionis 26-a Aprilis hora 1-a nocturna est experta; — nam Generalis hostium Polonus *Kamentzky* procedentem hanc Legionem in sylva aggreditur, exortoque clamore, eidem duae cohortes, Duce primario Locumtenente *Illich*, opponuntur, invalescente igne aliae duae, ducente Vexillifero *Morár*, praemittuntur, quae usque 4-am horam matutinam immotae hostium impetum sustinuerunt, cum jactura unius caesi, et 9 vulneratorum.

Hora 4-a matutina hostis, quo instauratis viribus, tormentisque auctus, majorem cum impetu nostros invaderet, paululum pedem retrahit, 6-ta hora matutina cateravam ante Pragam constitutam a tergo invasurus, tanto robore pugnam instaurat, ut centuria, primario Locumtenenti *Illich*, et Vexillifero *Morár* credita, ei fortiter resistens, ob ignota loci adjuncta usque ad primas aedes Radzimirienses repressa, hosti, per aditus ignotos impetus suos renovanti, viribusque praevalenti sufficere nequiverit. Vexillifero *Morár* capto, primarius Locumtenens *Illich* retento ordine, inter jacula-

tiones constantes usque frontem agminis se retraxit, quod dein integrum in ignem actum est, et tormentis, equitatuque destitutum, hostium vim usque 10-am matutinam horam sustinuit, suo loco haud dimovendum, si auxiliatricibus cohortibus instructum fuisset — unde accepto nuncio, quod supremus Hussarorum Caesareorum Vigiliarum Praefectus *Comes Hotitz* in laevam ab hoste sit repressus, pedem retrahere coactum — ob defectum praejuncturarum sauciatos a tergo relinquere debuit — imo interfectionem ipsam, quam hostis facto in planitie procurso, intendebat, ope duorum Hussarorum, loci notitiam habentium, evitavit, et per sylvas, paludesque constanter dimicando, 12-a noctis hora ad reliquam ceteram, quae jam Praga se retraxerat, pervenit. — Officialium singularis prudentia, et militiae fortitudo in hac pugna inclaruit, dum tantum periculum declinare sciverunt. Primarius Locumtenens *Adamovich*, Vexillifer *Morár*, primarius Medicus *Ohr*, Submedicus *Wilhelm*, tum 169 milites in captivitatem inciderunt — Vexillifer *Tomich* initio statim vulneratus, dimissus est.

e c) Die 27-a Aprilis Regius Princeps Serenissimus Archi-Dux *Ferdinandus* suam huic agmini praealtam Complacentiam est contestatus, atque in hujus signum carnem et crematum singulis hujus agminis militibus gratis dandum jussit. — Primarius Locumtenens *Koppich* cum 50 limitaneis Jaculatoribus, sub imperio Domini generalis Vigiliarum Praefecti *Baronis Mohr* constitutus, in proelio ante Pragam inito, altissimam Complacentiam obtinuit.

e d) Diebus 16-a et 17-a Maji jaculis, seu sclopis, et tormentis regesta, Jaculator *Joannes Dragusch*, singularem virtutem probavit, Gallum quemdam, qui trans munimentum constitutus, jaculationibus suis multas propugnaculo molestias facessebat, ex ponte una et duos Polonos, globis ipsum impetentes, feliciter excusso globo prostravit — verum et ipse tormenti globo inter haec sauciatus, et a Domino generali Vigiliarum Praefecto *Barone Mohr* uno aureo donatus est.

e f) Minoribus impetibus hostilibus ad *Rava* et *Plotnice* 2-a et 10-a Junii superatis, 11-a ejusdem ad *Szolkosha-Wala* no-

strae tres centuriae, et equitatus ter in hostem sumpto impetu 1,500 hostium partim occiderunt, partim sauciarunt, partim in captivitate redegerunt, tormenta quoque aliquot hosti ademere — jactura nostrorum in uno mortuo, et 5 sauciatis consistente.

e g) Die 21-a Junii Dominus Vigiliarum Praefectus *Kraitner* cum tribus centuriis Valachicis, et una turma equitum Caesareorum ad explorandos hostium motus 4 horis praecessit, et ad *Konský* hostium excubias impetens, minoribus conflictibus diutius detinuit, et fatigavit cum jactura 6 captivorum, et 2 sauciatorum.

e h) 11-a Julii phalanx isthaec ad *Xoncz* inter ultimas acies constituta, toto die scloporum et tormentorum impetui exposita, sole inclinante, tandem cum equitatu in ignem usque seram noctem durantem acta est, 14-a Julii mane *Cracoviam* pertingens, in munimentis locata, ab insequente hoste turbabatur, plures horas tormentis ab utraque pugnante parte constanter quassata Urbs tandem Russis cessit.

e i) 30-a Julii apud exercitum magna Officialium promotione instituta, phalangis

Commendans Dominus supremus Vigiliarum Praefectus Kraitner, Vice-Colonelli honore est condecoratus.

e k) 12-a Decembris subsecuta pace, exercituque ad suas stationes remisso, et haec phalanx a Generali exercitus Praefecto ob egregiam virtutem laudata, iter aggressa, 15-a Januarii 1810. Naszódium, hinc vero ad proprios Lares remeavit.

l) Dum tota Europa per 4 lustra motibus agitata dulcem quietem capere optabat, Gallorum Imperator *Bonaparte* giganteum planum moliebatur, Colossum, ut agebat, septentrionalem, Russicum puta Imperium debellandi, et sub jugum mittendi, quod ut efficeret, ingenti cum exercitu, sociorumque insigni numero ipse iter suscepit, verum infausto omine, etenim ut et ipse homo victoriis elatus, se adversae fortunae ludis subjectum sciret, placuit divinae Providentiae intensionem ejus confundere, atque eundem eodem ictu, et exercitu, et imperio privare, sicque universum humanum genus docere: Nihil, nisi a Deo sperari, et cum ejus nutu firmum, stabileque esse.

In hac rerum turbata facie Augusta Domus Austriaca suum observationis exercitum 80,000 constantem, Duce Principe Schwarzenberg imperavit, ad quem et Legio haec Valachica disposita, sub Praefectura Colonelli *Lenk* duas phalanges e revisionali statione Jáád et Borgo 28-a Aprilis 1812. per Bucovinam in Galliciam expedit, quarum prima D. Colonelli curae credita, 26-ta Junii 1813. *Laszyi* revisione peracta, in patriam, ubi eidem Claudiopoli, Maros-Vásárhelyini, et Bisztricii praesidiaria servitia ponenda, tres centuriae ad lineam praecusoriam pestilentialem conservandam, Coronam expediendae erant, remissa, secunda sub Praefectura Domini supremi Vigiliarum Praefecti *Kapsarment* iter in Italiam suscepit, ubi sequentibus interfuit proeliis:

f a) Die 28-a Octobris 1813. ad *Marco Pievo*, in quo Locumtenens *Morár*, et 7 Gregarii sunt sauciati.

f b) Die 20-a Novembris ad *Veza*, in quo Vigiliarum Magister *Borcotsel* cum 20 individuis in bellicam captivitatem incidit.

f c) Die 27-a Novembris 1813. divisio Capitaneo *Marincovich* credita, cum nationali militia, ad *Vumiglio* disposita, arcem *Tonale* reoccupavit, unum Officialem, 49 cataphractos equites coepit. — Ad *Laco de Garda* Corporalis *Nika Bichischan* cum 20 individuis, curae Capitanei *Mayer* creditis, a pyrobolaria caterva sejunctus, integram hostium centuriam ex sua positione abegit, et unum tormentum coepit, sicque militiae nostrae viam aperuit alimenta sibi vendicandi, quamobrem argenteo numismate est condecoratus.

f d) Die 7-a Decembris in valle *Val-Camonicaer* dicta, ad *Monte Tonale*, prope *Pont d'legne* Vexillifer *Stephani* graviter vulneratus, una cum primario Locumtenente *Scheidel*, Sub-Medico *Pálfi*, et 40 Gregariis bellicae captivitati asserti sunt.

f e) Die 12-a Februarii 1814. Capitaneus *Vurzer* occasione explorationis versus *Salo* susceptae, in hostiles custodias irrumpens, easdem est aggressus, quia vero hostis ex *Salo* ad munimenta se recepit, ulteriori persecutioni supersedere debuit.

ff) Die 16-ta Februarii phalanx haec a reliquo exercitu sejuncta, et exiguo equitum numero stipata, a Vice-Rege Italiae cum tribus Granateriorum agminibus, et totidem equitum turmis obviam facto, ob exortum apud *Salo* hostilem impetum se retrahere usque *Toscolano* coacta est, 35 militibus in pugna cadentibus — ubi

fg) Sequenti die 17-a Februarii acerrima pugna inita; nostri agminis adversus praevalentem hostis potentiam fortitudo vel inde etiam abunde reluxit, quod hac die Capitaneus *Branovatzky* sauciatus, primarius Locumtenens *Bertlöf*, Sub-Locumtenens *Motz*, et Vexillifer *Stephanovich* cum 5 Vigiliarum Magistris, et non contemnendo Gregariorum numero in captivitate delapsi sint, sed testatur et Senatus Saloien-
sis Comiti *Belegarde*, subinde Caesarei exercitus Duci, ex eo quaerenti: *quid quod Vice-Rex Italiae cum tanto robore unicum debile agmen ipse in persona sit aggressus?* respondens: Omnino istud unicum agmen per magnorum virorum jacturam magnum illi detrimentum intulit, etenim et Adjutantium Vice-Regis peremit.

f h) Post ictam pacem 19-a Aprilis 1814 réditui commissa, 24-a Augusti ejusdem anni in Patriam pertigit.

Tot fata, labores, et belli difficultates pro Clementissimo Principe, et chara Patria Legio haec fortiter sustinens, digna est, ut ab omnibus Patriae Patribus foveatur.

IX.

Licet Bonfinius rerum Hungaricarum Decadis 2-ae Lib. 7. pag. 196. sub A.

Istvánfius Historiarum Libro 13-o pagina 136.

Katona Historiae pragmaticae Regum Hungariae Tomo 25. pag. 301. et sequenti.

Benkö Transylvaniae Tomi 1-i §. 156.

Valachos Romanorum Coloniarum per Trajanum, tum ad Provinciam defendendam, tum ad agros et urbes colendas introductarum reliquias esse extra dubium posuerint; novarum nihilominus rerum studiosi, quo motivo inducti, ignoro, sententiam novam cudere, ac eos jam Bulgaros, jam Serbos, jam alterius originis homines, post fundatum Regimen Hungaricum in has oras im-

migrantes, asserunt; quo motivo inductos hoc asserere, ignorare me dico ideo, quod sive illis origo Romana, sive alia sit, per hoc eisdem nihil accedere possit, nec decedere, si crebro novatorum conformis originis adstruantur, quidquam potest; *non enim sanguinis origo, sed sua quemque virtus nobilitat*, nec ergo sanguinis origine, sed aut suis simul, et Majorum, aut propriis solum praeclare gestis cumulatus enitet, gloriarique potest.

Meum hic propositum non est cum his certare, vel illos longa serie enumerare, sed quaedam obvia solum novissimi genii hominibus enodanda proponere.

a) Philologia est magistra certissima homogenearum lingvarum, lingua index indubius originis Nationum, jam eadem fida magistra pro criterio identitatis originis lingvarum, consequenter et Nationum figit. — *Primo* verbum substantivum *sum*. *Secundo* nomina rerum, in sensus magis cadentium, et maxima necessariorum. *Tertio* homogenearum vocum et verborum quantitatem, ac his principiis sua argumenta nectit ratione, quae sequitur; Quarum lingvarum

verbum substantivum *sum*, nominaque usui quotidiano deservientium rerum magis praecipuarum et necessariarum conveniunt saltem in una tertialitate, ejusdem originis sunt, — consequenter in principio ejusdem etiam Nationis. Hinc linguam Gallicam, Hispanicam, et Italicam, filias Romanae, Nationes vero has Romanorum soboles esse. — Lingvas porro Russicam, Polonicam, Bohemicam, Croaticam, Rascianam, Slavonicam, Bulgaricam cum Slavica ejusdem esse originis. Nationes vero has unius matris natas depraedicant, qua ergo fronte, quae conscientia negare praesumant linguam Valachicam Romanae esse filiam. — Valachosque Romanorum nepotes, non video, nam cum hujus verbum substantivum *sum*, *Jo sum*, *tu esci*, *el este*, *Noi suntemu*, *voi sunteti*, *ei sunt*. *Jo eram*, *tu erai*, *el era*, *Noi eramu*, *voi erati*, *ei erau*, etc. ferme idem, quod Latini sermonis sit, nomina, verbaque rerum, maxime in sensus cadentium perinde latina sunt, eo solum exiguo cum discrimine, quod tertiae declinationis nomina ablativi singularis terminatione proferantur, reliquarum declinationum vero ultimam nominativi literam respuant,

aliquasque interdum litteras mutant; v. c. Vinum — Vinu, Vinum ardens (idest crematum) — Vinu arsu, Dominus — Domnu, Ungvis — Unghe, Dens — Dinte, Vervex — Berbece, Caput — Capu, Frons — Frunte, Pectus — Peptu, — interdum vero loco nominum a verbis derivatorum ponitur infinitivum, ut: Sensus — Sintire, — copiosissima exempla Grammaticam Domini Joannis Alexi, 1826. Viennae editam; aut Clarissimi Benkö, Transylvaniae Tomi 1. §. 156. notam 4-am legens habere potest.

b) Evincunt id et mores plurimi, apud populum hunc vigentes, in gentilibus Romanorum ritibus fundati, utpote:

1-o Mortuis aut infra lingvam, aut vo-lae manus obolum imponere solent, qui mos fundatur in obolo Caronti debito.

2-o Gallinam nigram juxta caput mortui alicui, invicem agape donare solent; haec est gallina apud Romanos Plutoni data.

3-o Operto viri capite, foeminae vero sparsis capillis, et diversis cantillenis Nae-niarum instar mortuos deplorant.

4-o Saliorum saltum in honorem Martis olim exercitum, *Caluseri* hodie expediunt.

5-o *Naedeas*, seu diversarum Dearum olim celebrata Festa, epulis praesertim in Comitatu Hunyad hodiedum celebrant statis temporibus.

6-o In Festis Pentecostalibus pecora florum sertis ornata, domatim inter cantus et musicam deducunt.

7-o Ex intestinis, et volatu avium Aruspicum more hodiedum praedivinatur rustica plebs, et innumera alia praejudicia, antiquis fabulosis Sacris irradicata reperies.

c) Multo majori admiratione digna res est, quod dum sermonis identitatem docentur, regerant hoc inde provenire, quod populi Romani perpetua lex fuerit: gentes subactas ad lingvam Romanam, neglecta propria, adoptandam cogere, — si enim hoc staret, tunc Germani, Slavi, Thraces, Graeci, reliquique Romano Imperio litantes populi, unicam hodie, eandemque cum Valachis communem loquerentur lingvam, cum et hi omnes eadem lege obstricti fuerint.

d) Sunt denique alii, qui asserunt, quod Valachi fundato Hungarorum Regimine, serius ex vicinis Provinciis Daciam nostram immigrarint, — sed hi tempus —

modum — et occasionem ingressus hujus indigitare recusant, pedetentim autem tantam hominum copiam, alluvionis more in Provinciam immigrasse, creditu est impossibile, — sed insuper his ego Anonymi Belae Regis Notarii, cujus fidedignitatem, a Clarissimo Georgio Pray in dubium vocatam, Clarissimus Stephanus Katona Historiae criticae primorum Ducum §. II. egregie defendit, et plene stabilit Cap. 25. et 26. obijcio, qui expresse docet, quod dum Tuhutum Transylvaniam ingressus est, hanc Valachi et Slavi, Gelaonis Valachorum Ducis Imperio subjecti, incoluerint, occumbente in proelio Duce Gelaone, inhabitatores (Valachi videlicet, et Slavi) ultra non restiterint, sed sponte dextram dantes, Tuhutum sibi Dominum elegerint, et eidem fidem juratam dederint, unde et locus ipse hodie dum *Esküllö* (est hodie dum vicus, in Comitatu Doboka situs, non procul a Hídal-más) vocetur; — ergo evincit cum ingressu Hungarorum Valachos sub propriis suis Ducibus Daciam mediterraneam coluisse, et quia et Slavi memorantur, qui Bulgarorum, Avars olim debellantium, reliquiae sunt,

— Valachos Bulgarorum reliquias haud esse extra dubium locat omne, — docet denique et id, quod hi non tam armis, quam pacto potius Imperio Tuhutum se submiserint.

Privilegium Andreae II-di, Saxonibus Transylvanis datum, 1224. perinde Valachos et Bulgaros distinctos populos in Transylvania exstitisse innuit, dum ait: *Sylvas autem et aquas cum Blachis et Bissenis communes habebunt.*

Cum Joanne Filstichio, Rectore Gymnasii Coronensis, qui Schediasma Historicum de Valachorum Historia scripsit, et edidit Jenae 1743. docet Clarissimus Benkő Districtus Fogaras Valachos Duce *Niger*, sive *Negrout* Valachiam desertam, Duce Bogdan vero Marmatienses Valachos Moldaviam saeculo XII-o occupasse. In Privilegio Juris gladii, a Ludovico Magno 1366. Nobilibus Transylvanis concessio, Valachorum communium mentio fit, ergo et Nobiles Valachi fuerunt, secus epithetum *communium* locum non obtinisset. 1427. inter Nobiles et Colonos initae pacificationis serie Hungari et Valachi Coloni exprimuntur, cum Nobilitate concordasse; ergo pro-

ut Nobilitas, ita et promiscua plebs colonialis ex Hungaris aequae, et Valachis constitit, scilicet electo sibi Duce Tuhutum, populi Daciae mediterraneae cum adoptatis in communionem terrarum Hungaris in unum populum coaluerunt, adeoque eadem lege, libertateque, juxta classes, in quas uterque populus divisus erat, gavisus sunt, — 1463. in Articulis Transylvanorum Insurrectionalibus, Valachi Coloni cum reliquis aequa lance insurgere obligantur.

Uladiſlai II-di Regis Diplomate Marmatiensis Monasterii Praeposito per Antonium Patriarcham Constantinopolitanum data Privilegia ea lege confirmantur, ut subsit Munkátsiensi Episcopo, et dependeat ab Archi-Episcopo Albo-Julienſi. — In Templo Felekiensi, territorio Claudiopolitano adsito, est Evangelium Ruthenicum, 1474. manuscriptum in rationem Danielis Episcopi — cujus filiorum divisionales quoque exstant. Si hi novi adventitii incolae fuissent hujus Provinciae, eorum tam crebra mentio in antiquis monumentis non esset; — sed nec ita multiplicari quivissent, ut vicinas Provincias occupent, et qua populus

liber, suis Dinastis parens, incolant, —
 Episcopos et Archi-Episcopos numerent, ve-
 rum ut aliae gentes, succescive in Transyl-
 vania sedem figentes, nonnullas solum Pro-
 vinciae partes, aut loca obtinuissent. —

*Sed quaeres fortasse quae ratio sit,
 quod Valachi ad parem cum tribus prin-
 cipalibus Nationibus culturae gradum non
 pervenerint ?*

Hoc quidem inde repetendum est, quod
 Valachi orientalis Ecclesiae ritum sequen-
 tes, Ecclesia hac a Romana Schismate sub-
 orto scissa, Schismatici infideles habiti sint,
 Clerus Decimarum beneficio privatus, potior
 Nobilitas ipsa sensim ad Romanum ritum
 transiverit, unde factum, ut hi cum caete-
 ris Hunnici sanguinis Nobilibus, quibus li-
 bertatibus pares erant, in unam Nationem
 abiverint, — inde vidimus Joannem Corvi-
 num plurium sacrarum apud Catholicos ae-
 dium fundatorem, Capistranorum, et Pauli-
 norum protectorem, et Regni Hungariae
 Governatorem, et celeberrimum sui aevi
 Belliducem. — Hujus vero filium Mathiam

Regem immortalis memoriae. — Nicolaum Oláhum, Zagrabiensem, dein Agriensem Episcopum, et tandem Archi-Episcopum Strigoniensem, — inde videmus notabilium Familiarum partem Graecum ritum sequentem, Valachis, partem vero aliam, alias receptas Religiones profitentem, Hungaris adscribi. — Distinctio haec maxime post Reformationis in Religione catholica Ritus latini admissae vicissitudinis invaluit; — in eo enim omni studio laboratum est, ut Valachi prius sub Joanne Sigismundo Zápolya, agente Demetrio Hunyadi, Superintendente Unitariae — dein sub Georgio I. Rákótzii Reformatae Religioni addicantur, hinc Cathechesis, principia Reformatae Religionis sugillans, Valachis obtrusa; — hinc nonnulli Sacerdotes regimini Superintendentis submissi, Nobilitate donati, Graecanicam, ut ajebant, Sectam sequentes vero Nobiles bonis privari ordinati, Articulo 6. 1671. (qui tamen Articulus effectui nunquam est datus) hinc denique factum, ut unius matris prolium alia Hungaris, alia Valachis addicta, productricem arborem utrinque seuerint, et ipsi etiam Nobiles vi patriarum

fundamentalium Legum iisdem libertatibus ornati, ob retentum Graecum avitum Ritum, dubiam sortem experti fuerint, — sed hinc et illud factum est, ut plurimae Hungaricae, Hungaricae, vel Saxonicae originis Familiae Graecae Religioni, utut in hoc Principatu primum satae, addictae parti Valachorum adnumeratae sint, ut adeo hodie, si examines singulos nobiles Hungaros Transylvanos, paucos reperies, quorum si non radix, saltem ramus huic Nationi non debeat, ac recte ideo, quamvis Religionis causa tolerati censi sint Valachi, Nationis tamen honore non sunt privati, in Legibus enim ipsis hoc nomine insigniti comperiuntur, A. 1. t. 8. A. 1. et t. 9. A. 3. t. 53. et passim alibi.

Religionem Graecam primum apud Transylvanos satam esse commune est Historico-
rum assertum, etenim, si periodum ab Hungarorum ingressu sumtam respiciamus, et Gyulam seniore Transylvaniae Ducem Constantinopoli a Theophilacto Patriarcha sacro ablutum fonte, Christicolis adscriptum, hanc Religionem per Hieroteum Episcopum Ritus Graeci, apud suos propagasse, et Gei-

zae Ducis fratrem Michaëlem, et ejus filium *Vazulem* ibidem baptisatos, et recte ideo sub S. Stephano, et ejus Successoribus parem rationem utriusque ritus habitam fuisse, ex eo evinceris:

a) Quod Mater Divi Stephani Sarolta Gyulae filia hujus ritus fuerit.

b) Quod D. Stephanus Graecis Monialibus Monasterium elegans in Valle Veszprim Fundaverit.

c) Quod plura Graeci Ritus Religiosorum Coenobia erecta sint, ut querela Pontificis desuper mota testatur.

d) Quod crebra connubia inter Hungariae Reges, et orientalis Ritus Principes inita fuerint, ut Geizae Ducis cum Sarolta Gyulae Principis Transilvaniae filia, Andreae I-mi cum Egmunda Ruthenorum Principis filia — S. Ladislai Sororis cum Imperatore Graecorum, — Collomanni cum Ruthenorum Principis filia, — Belae Coeci cum Helena Urosii Serviae Ducis filia, — Belae III. cum Emmanuelis Comneni Graecorum Imperatoris filia, et alia.

e) Sed et Leges id testantur, dum S. Lad. D. L. 1. c. 11. statuitur; quod si vil-

la remotior ab Ecclesia fuerit, ut villani Ecclesiam adire non possint, pergat unus nomine totius Communitatis cum baculo ferrens tres panes, et candelam ad altare; hac enim lege innuitur, quod praesphoris ritu orientali usi fuerint in sacrificio Missae, nec enim secus tres panes, et candela ad Ecclesiam ferri praeciperentur, sed nec baculus huic praecepto adjungeretur, nisi more Graecorum stantes Missam audituri fuissent, sustentandoque defatigato itinere corpori baculus necessarius fuisset, — id quod uberius deduci potest ex ejusdem Divi Ladislai D. L. 1. C. 31. ubi Latinos die martis carnes dimittentes e regno exire jubet, nisi Hungarorum, in dimissione carnis Graecam Ecclesiam sectantium, consuetudini assenserint.

Nec illud paradoxum videri debet, quod Hunnicae, Hungaricae, aut Saxonicae Originis multas familias ideo solum, quod Graecum Ritum sequantur, Valachis adnumerari adseruerim, si enim rite quis perpendat.

a) Quod in Comitatus praesertim Szolnok Interiori, et Dittrictu Kővár plurimae Familiae cognominis Hungarici, linguae so-

lum Valachicae, ast Hungarica, maxima parte mixtae gnarae, ritum Graecum sequentes, et ideo Valachis adnumeratae v. c. Illyés, Kontz, Lázár, Szabó, Haragos, Bartos, Gyepes, Filep, Lengyel, Hordó, Tollos, Kis, Bálint, Hosszu, Csukás, Sándor, et alia plura; — quod

b) Vestitus, et saltus horum incolarum Hungarico accedat. — Quod

c) Juvenes in his partibus tempore Paschatis more antiquorum Hungarorum Regem, Palatinum, Comites, et Judices sibi eligant, et in delinquentes Judicia celebrent. Haec certo evincunt partem hanc Valachorum revera Hungarorum, vel potius Avarum, per Corobatas, et Bulgaros ad has partes repressorum, esse reliquias, et ob solam Religionem Graeci Ritus Valachis numerari, *Inter Saxones* integros pagos hodie Valachis cultos comperies, incolarum interim habitus, et nomina Saxonica sunt, aut cognomina: Szász, Blos, Gotzmán, Aleman, Mán, et alia complura Valachica sunt?

Nec hoc prudens quis negabit, quod plerique Nobiles Comitatum Transilvaniae, si non radicem, saltem ramum Valachicae

Nationi innixam habeant. Natio namque haec, vetustissima hujus terrae accola, ut hortulano sylvaticae radices ad nobilissimas arbores inoculandas deserviunt, nobilibus Familiis propagandis firmas radices praebuit, — scilicet sapientissima Majorum institutio illa, ut qui nobilitari praerogativa ornatur, Hungarus habeatur, saepius per incursiones hostiles depopulatum Regnum, non solum per Valachicae, sed et extraneae, puta: Slavonicae, Croaticae, Germanicae, Gallicae, Hispanicae, Italicae, Thracicae, Bulgaricae, Russicae, Graecaeque originis homines, qui per Indigenatum, aut alia nobilitationis via Nobilitate Hungarica donati, in sensu Legum hodie veri Nobiles Hungari censentur, — pristino restituit flori, linguam excoluit, mores perpolivit, et generosae Nationis Hungaricae existentiam ad haec usque tempora conservavit, conservabitque in saecula, dummodo sancte haec Institutio, ab omnibus praepjudiciis pura, mundaque conservetur, — conservabitur pura vero tunc, si in defigenda nationalitate non sanguinis origo, (quae individualiter sumpta, dubia est) sed jus Fundum possiden-

di respiciatur, ut hoc systematica regnicolaris Deputatio, in Juridicis 1791. Art. 64. ordinata, in parte operis sui 1-a sapientissime asseruit.

Percipies ergo, quam difficile sit individualiter sumtam determinare nationalitatem, quam praejudiciosa unius, vel alterius Nationis vilipensio et vituperatio, optandumque esse, ut eradicatis ex animo civium praejudiciis, crassae ignorantiae natis, ad sensum regnicolaris Deputationis praeadducti principii sumta nationalitate, inter Nobiles, Civesque mutuus amor fraternus foveatur, nec Religionis, vel sanguinis originis causa is unquam turbetur; sed nec jure civitatis expers plebs contemnatur, quod enim providentiae divinae arcana dispositione hujus, vel illius sortis quis sit, id ei nec virtuti, nec vitio verti, aut imputari potest, sola moralitas aestimanda, immoralitas vituperanda, et mediis, quantum fieri potest, efficacissimis eradicanda est. Percipies ergo, quanti facienda sit materna Augustae sollicitudo in erigenda militia limitanea, vi cujus et securitas, praesertim contra crebras, quae provinciam saepe aere, homine,

et pecore evacuabant, Tartarorum incursiones, latronum invasiones, et morborum contagiosorum irruptiones firmata est, et notabili parti incolarum via ad concivilitatem, culturam, adeoque patrii soli sollicitum amorem, et defensionem aperta est.

At forte objicies: si tanti aestimata Natio Valachica est, ut Archi-Episcopis, Episcopis provideri meruerit; quae ratio feritatis, et vitiorum, quibus haec Natio dedita depingitur?

Horum rationem: a) In ipso Graeco Ritu Schismate affecto, b) In mutatione avitarum cum Cyrilianis literarum, c) In aspera colonorum glebae adscripta conditione quaerendum, adstruo. Etenim ad

a) Vicissitudines, ex Schismate inter orientalem et occidentalem Ecclesias reviviscente, subortae, in odium versae, Graecos eo induxerunt, ut communionem inter duas has Ecclesias intercidant. — Cujus ad

b) Medium efficacissimum latinarum literarum exterminatio fuit, hac enim ratione commercium litterarium, excitationis ex altissimo ignorantiae somno parens, intercisum, praejudicia gravissima sparsa, altis-

simas radices figentia adeo inveterata sunt, ut illa exterminare, Aegei stabulum purgare, aut littus arare fuerit. Ad haec Clerus ipse incultus, ignota Ruthenica, vel Illyrica a potiori lingua celebrans, populo aedificationem nullam, vel exiguam adferre potuit. Clerus incultus esse debuit ideo, quod Legibus Regni, quo magis ad amplectendam unionem, sub antiquis Regibus Romanae Ecclesiae, sub nationalibus Principibus vero cum Unitaria, serius autem cum Reformata Religione incitaretur, decimis, et aliis beneficiis privatus, subsistentia omni, adeoque et mediis, et incitamentis culturae destitutus, de propria sustentatione procuranda sollicitus, vix precibus finiendis sufficere potuit. — Porro ad

c) 1514. Uladislai II. D. 7. colonorum classis perpetuae servituti addicta, omni etiam personali libertate privata fuit adeo, ut etiam si virtutibus quis eminisset, si Domini non accessit consensus, nobilitari nequiverit, — Sacerdotes ipsi honorario, Domino Terrestri solvendo gravati, filios suos excolere ideo nequiverunt, quod hi per Dominos, ut res suae, e scholis eripie-

bantur, et si Domino libebat, vendebantur, aut ad servitia curialia addicebantur; qualis igitur Clerus in tantis angustiis sperari potuerit? quisque capere potest. — Hinc illud, quod pauperculi Sacerdotes vix legere postremo sciverint, rari scribere, rarissimi vero, qui etiam alias lingvas noscerent, imo factum est, ut ex Hungariae partibus profugi Rasciani potissimum Sacrificulos agerent, qui si festos dies celebrari, et sacra curari ursissent, jam plectebantur; imo et ipsi inculti, vitiis dediti, quae fures, horumque receptores potissimum censebantur; a talibus pastoribus qualis animarum cura, et animorum cultura sperari potuerit? nemo sanae mentis non videt. — Accedebat his et illud, quod intentioni Principum, de uniendis Reformatae Confessioni Valachis conceptae, conformiter, jam pars Cleri ipsi Reformatorum Superintendenti subjecta fuerit, pars vero suo Archi-Episcopo, Albae-Juliae degenti; at Superintendenti Reformatorum quodammodo subordinato, paruerit, illa igitur Superintendentis nutui parebat, haec vero sine illius annutu vix aliquid agere valebat.

Minime vero miraberis sortem hanc Cleri Graeci Ritus in Transylvania, si perenderis per Reformationem 1521. in Hungaria et Transylvania aliquas radices figentem, post infelicem cladem Mohácsiensem vero duobus eodem tempore creatis Regibus, de summa Imperii disceptantibus, utramque Provinciam inundantem, separata porro 1541. Transylvania ab Hungaria, et 1556. bonis ecclesiasticis Fisco addictis, in Transylvania dominantem, Romano-Catholicam Religionem antea florentissimam, artissimis circumscriptam fuisse limitibus, ut adeo dum

a) Caeterae suos haberent Superintendentes, haec unico Vicario liberis votis eligendo, et a Principe confirmando regeretur.

b) Claudiopolim, et alias Civitates Sacerdotibus catholicis aegrotos visitandi, moribundos sacro itinerario providendi, mortuos sepeliendi, et infantes baptisandi causa solum admissus sit ingressus ea lege, ut functione terminata, nullas moras amplius trahere licuerit, imo Debrecinum, Boros-Jenő, et Varadinum nec functionum harum gratia sit admissus accessus.

c) Templā libera Catholicis lege publica data fuere : Biturritum Kolos-Monostoriense , Udvarhelyiense , et Csík-Somlyóviense.

d) Jesuitae sub poena notae, in fautores quoque extensa, sunt proscripti, Academia cum Seminario et Convictu, munificentia Regis Poloniae Stephani Báthori 1581. fundata, Principum vero Christophori et Sigismundi Báthoriorum, amplis redditibus provisa, sublata, et Gymnasiola duo, Mikháziense et Csík-Somlyóviense solum relicta. — Eo videlicet conatus Principum omnes tetenderunt, qui post sublatum Moyssem Siculum, vi publici Regni Statuti Reformati esse debuerunt, ut apud Hungaros et Siculos saltem Evangelico-Reformata Religio, quae Orthodoxae epitheto honorata est, introduceretur, et praedominaretur, quare Missionarii missi, et conversio eo cum successu tentata est, ut in Comitatibus Catholici rarissimi, in Sedibus Siculicalibus, si Csík cum suis filialibus Gyergyó et Kászón excipias, (resistente enim harum Sedium Capitano Michaële Mikes, Reformatio huc nulla penetrare potuit) nonnisi in

montosis partibus perseverare potuerint. — Si itaque haec Catholicis, quorum libertatibus pacto unionis trium Nationum, cardinem systematis hujus Principatus constituente expresse cautum est, ita evenere, paradoxus Cleri Graeci Ritus superius praemissus status minime videbitur.

Affulsit tandem Catholicis consolationis sol, sed et tranquillitatis toti Provinciae desideratae illuxit tandem dies, 1691. 4-a Decembris, qua Leopoldus Magnus Hungariae ab Ottomannorum jugo, sub quo 145 annis, et 16 diebus Regum Hungariae Sedes Buda, cum notabilissima Regni parte gemuerat, Liberator, ad preces Statuum Transylvaniae edito sacro Diplomate Regio, rebus Transylvaniae sapientissime prospexit. Catholicis libertates reliquarum receptarum Religionum juribus et libertatibus pares esse statuit. — Accepto enim hoc sacro Diplomate, perpetuae conventionis inter Status Transylvaniae et Augustam Domum Austriacam vigentis vices tenente 1692. reliquarum Religionum Status Catholicis Claudiopoli Reformatorum, (olim Dominicanorum, nunc vero Franciscanorum) Albae Báthorem Templa cesse-

re, convenereque, ut Dominium Kolos-Monostor ab ejus possessore in rationem Scholarum catholicarum redimatur, conventionione hac 1693. 9-a Aprilis Benigno Decreto Augusti ea cum qualificatione, ut Claudiopoli Unitariorum Templum, quod a Sigismundo quondam Caesare et Rege fundatum, parochialis, Tabulario regnicolari, quod ante saecularisata bona ecclestica, in Sacristia Conventus B. M. V. de Kolos-Monostora asservabatur, glorians sacra aedes erat, loco oblato Reformatorem Catholicis sacris cederet, laudata, et accepta, Alvintziana Resolutione ratihabita, et Tempora suis Curionibus provisa, et Scholae in eruditionem succrescentis pubis patuere; Magnus enim Leopoldus Albam, Claudiopolim, Cibinium, et alia loca, reducto Ordine Societatis Jesu, Scholas aperuit, Báthorianum Convictum et Seminarium instauravit, et quo Catholicis ad munia publica civilia, et ecclesiastica beneficia aequalis cum caeteris aditus sit, Resolutione Mikesiana, ab implorante Michaële Mikes dicta, 5-a Septembris 1699. edita, et Benigno Decreto de 1702. effectui dari jussa, statuit.

Rákótzianis motibus an. 1703. inchoatis, 1711. mense Aprili compositis, reddita Transylvanis interna quiete, 1715. Carolus 6-us Episcopatum, et Capitulum Albo-Julienſe inſtauravit, 1744. Art. 7. ſublatis omnibus, Religionis Catholicae libertatem reſtringentibus Legibus, Jeſuitis data bona e regeſtro Fiscalium exemtis, Catholici plena libertate frui, et notabilia incrementa capere coeperunt, 1791. tandem omnes quatuor receptae Religiones in ſuis libertatibus denuo firmatae, fraterno amore ſe complectuntur.

Non leve augmentum Catholicae Religioni addidit Unio Valachorum, 1697. 20-a Martii ſubſecuta, hac enim ratione Graeci Ritus uniti Religionis Catholicae membra effecti, in Comitatibus Transylvaniae nobilium Valachorum filii litteris culti, Latini Ritus Sacra ſecuti, Romano-Catholicorum numerum auxere, uti Aroniani, Biſztraiani, Dobraiani, et plures alii, quorum pars hodieſum Graecum Ritum ſequentes Valachi cenſentur vulgi opinione.

Unionis hujus originem, progreſſum, et viciffitudines brevibus expoſitas in ſequentibus accipe:

Leopoldus Magnus 1693. reputans se-
cum victorias de Turcis reportatas, in prin-
cipe Ecclesia divi Proto-Martyris Stephani
Viennensi emisso solemnii voto, exemplo di-
vi Regis Stephani, Regnum suum suo, et
successorum suorum nomine, Sanctissimae
Dei Genitrici Mariae, Magnae Hungarorum
Dominae donat, dicat, et dedicat. (Timon Epi-
tome rerum Hungaricarum et Transylvanica-
rum pag. 275.) Subsequente anno 1694. ut Sa-
cerdotes Graeci Ritus ad unionem cum san-
cta Matre Romana Ecclesia converteret, in
eademque conservaret, edito Diplomate,
eosdem libertatibus et privilegiis, quibus
Clerus Romano-Catholicus utitur, frui sta-
tuit; (eadem Epitome pag. 277. teste) cujus
consectarium felix quoad Valachos Transyl-
vanos agente Patre Paulo Baranyi Societatis
Jesu Parocho Albo-Julieni, illud fuit; quod
Theophilus Archi-Episcopus coacta Albam
Synodo, cum Clero ibidem agente ejurato
Schismate, sacram Unionem amplexus fue-
rit, singulosque sibi subordinatos Sacerdo-
tes, absentes quoque idem facere jusserit,
ut hoc P. Ilias in ortu et progressu diversa-
rum Nationum et Religionum in Transylva-

nia, et Petrus Dobra, Fiscalis Director, in relatione ad Thesaurarium Regium die 28-a Decembris 1748. facta, docent. — Unde BB. Decretis Regiis de annis 1698. 4-a Aprilis Nro. 229. — 1699. 26-a Augusti Nro. 345. aliisque compluribus, unitis Sacerdotibus a tributo, aliisque oneribus publicis plene exemptis, ac tum his, tum auditoribus hujus Religionis, reliquarum Religionum receptarum asseclis, competentibus libertatibus, privilegio 17-a Martii 1701. clementer edicto collatis et confirmatis, si Bolgárszegienses, et Fogarasienses Graeculos, qui ob communionem arctam cum Transalpinensibus ratione honorum intervenientem, in disunionem perseverare nitebantur, excipias; omnes Valachi unioni se addixerunt. Theophilo Archiepiscopo mense Julio 1698. fatis cedenti successus est 1699. Athanasius Angyal de Csüggöd, sub quo regulatio Cleri coepit — hoc 1716. fatis erepto, eodem 1716. denominatus, et ut B. Rescriptum Regium de 20-a Septembris 1723. editum docet, neofundato Episcopatu Fogarasiensi, honore Consilarii Suae Majestatis condecoratus, B. Joannes Nemes de Patak primus est admotus, hoc

est, quo Graeci Ritus Catholico Episcopo praeter florenum unum, a subordinatis Sacerdotibus quotannis pendi solitum, nullam aliam dotem habenti, illam vero, quam munificentia Principum Valachiae ex Argyasiensis Episcopatus bonis habebat, per unionem amittenti, subsistentia certa sit, Carolus 6-us Sedem Episcopalem in Oppido Fogaras defixit, et pro subsistentia possessionem Bessenbachiensem, et Dominium Szamosújvár contulit, sicque Archi-Episcopatus Albo Juliensis in Episcopatum Fogarasiensem transivit. — B. Joanne Nemes 1728. Albae-Juliae repentina morte sublato, anno 1729. diē 6-a Maji Joannes Innocentius L. Baro Klein de Szád est Episcopus renunciatus, qui 1738. Dominio Szamosújváriensi cum Balásfalvensi commutato, Sedem Episcopalem Fogarasino Balásfalvam transtulit; Hierarchy monachos, in regenda Dioecesi loco Canonorum Episcopo adstituros, et pubem succrescentem litteris exculturos fundandos, Monasterio et bonis providendos a Clementia Regia obtinuit, Cleri immunitates, libertates et praerogativas privilegio collatas, effectui dandas ursit, et articulariter con-

firmandas procuravit, testibus Articulis 6. et 7. 1744.

Dum jam unio superatis omnibus, quae non pauca opposita fuerant, obstaculis, fixa firmaque crederetur — Episcopo Klein Romanam secedente, Bisarion nomine impostore partibus Banaticis, Sophron vero ex Valachia alter Coripheus Provinciam invadunt, quibus tertius denique Ordinibus in Valachia initiatus, ac ideo a functione praeclusus Sacerdos nomine Joannes, ex Szád Sedi Cibiniensi ingremiata possessione, oriundus, ob rasam per degradationem barbam, etiam Tunsu (Tonsus) nuncupatus accessit, et in partibus praeprimis montanis, Valachiae et Banatui vicinis, imo et campestribus, praesertim Marusio adsitis, Schisma eo cum progressu spargunt, ut non obstantibus etiam severissimis Regiis Ordinationibus, componi nequiverint, unde factum, ut 1761. Disunitis quoque suis Episcopus datus sit, Corinae habitaturus. — Kleinio Episcopo suffectus Petrus Paulus Aaron de Bisztra, qui Seminarium Cleri junioris, et 24 juvenum secularium erexit, visitando Ecclesias Sacra suppellectile instruendo, et populum docen-

do, partem Valachorum in unione retinuit, imo multos etiam convertit, quod et successores, Athanasius Rednik de Gyulafalva, Gregorius Májor de Tasnád-Szarvad, et hodiernus Excellentissimus, Illustrissimus, ac Reverendissimus Dominus Joannes Babb de Kopálnok-Monostor, felici successu continuarunt adeo, ut modo optimos progressus faciat, praesertim a quo Gymnasium Balásfalvae, Seminarium, et Lyceum Episcopale instaurata, Capitulum 1807. munificentia praelaudati Domini Episcopi erectum, et pro Clero fundatio posita est.

Multum juvit culturam plebis hujus libera migratio, colonis 1785. data; et Articulo 26-o 1791. suis limitibus circumscripta, hac enim via libertate personali ipsi etiam coloni donati, ad artes, opificia, litterasque colendas aditum obtinere. — Accessit his paterna sollicitudo Augustissimi Principis de excolenda hac etiam Natione, consequenter erigendis trivialibus Scholis, et aliis mediis salutare factae ordinationes adeo, ut Clerus disunitus quoque Art. 60. 1791. libero Religionis exercitio donatus, Scholarum suarum fundamenta ponere, et suos in

Convictu Caesareo Viennensi alumnos alere coeperit; ut itaque spes sit fore, ut rectis principiis sensim imbutus, ad saniora redeat. Sub nationalibus olim Celsissimis Principibus Dioecesis Transylvana sinu suo complectebatur Marmatiam, et Varadinensem Graeci Ritus Dioecesim, ast illa circa annum 1724. agente Hodermarszkyo Munkátsiensi Episcopo, eidem est adjecta, haec vero 1770. novo Episcopatu ornata. Multum culturae linguae Valachicae addidit hodiernus Zelantissimus Summus Magno-Varadinensium Sacrorum Antistes Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Samuel Vulcan, qui Cyrilianis substituit avitas literas, Dictionarium Valachicum plurium lingvarum, ab eruditis viris concinnatum, edendum effecit, Grammaticam curatissimam typis mandandam procuravit, Scholas triviales per Dioecesim plures, et in Episcopali suo Dominio Belényesini Gymnasium erexit; adeo, ut divinae Providentiae, cujus singulari in plebem hanc miseratione duo hi Summi nostrae aetatis Antistites dati sunt, maximas gratias referre debeamus.

A-D SAMUSIUM

DE PONTE ILVENSI,

CAROLI BARONIS ENZENBERGII

Jussu constructo.

Carpathicis exorte Jugis, furibunde Samusi!
Donec pauca loquar, siste parumper aquas.
Ante tuus nulla potuit furor arte domari;
Subjicis insveto sed modo colla jugo.
Quique tuo nuper conspectu territus haesit,
Prosequitur laeta fronte viator iter.
Quis tamen haec ausit? tetram qui scilicet istis
Littoribus formam depulit, Ille fuit.
Ille fuit, mores per quem mutare feroces
Romulidas, et Avos cernis adire suos.
Ille tuo primus naves imponere dorso,
Atque novas docuit Quaestibus esse vias.
Hinc, hucusque tuos cum inglorius egeris annos,
Jam late resonat nomen in orbe tuum.
Oh! quam felici gaudes modo sorte Samusi!
Quam tuus exiguo tempore crevit honos!
Interea tali frueris si victus honore,
Victoris quanto Gloria major erit!

EXCELENTISSIMO COMITI
ANDREAE ab HADIK,
SUPREMO PER TRANSILVANIAM ARMORUM PRAEFECTO etc. SECUNDAM LEGIONEM VALACHICAM PRIMUM
PERLUSTRANTI,
Milites ejusdem Legionis.

Hanc nisi victrici Portam, *Vir maxime*, Lauro,
Sed tantum agresti surgere fronde vides.
Parce, triumphales, Atavorum insignia, rami
(Proh pudor!) in viles transiliere vepres.
Non tamen immemores penitus virtutis avitae
Nos piget antiquas rursus adire vias.
Haud melior fuerat primorum forma Quiritum,
Cum patria instruxit Romulus arte viros.
Oh *Tu!* qui toto jam num celeberrimus orbe,
Vix, *Tua* quo major gloria crescat, habes:
Ne mentem contemne bonam; nos castra sequemur
Si *Tua*, jam Nobis Romulus alter eris.

Canebat

C. SILVIUS TANNOLI.

.....

Imprimatur.

M. Varadini 20. Sept. 1830.

LADISLAUS GEDEON m. p.

Reg. Distr. Libror. Revisor.

